

FORORD

Maridalen landskapsvernområde ble vernet ved kongelig resolusjon den 31. august 2001 i henhold til naturvernlovens § 5 om landskapsvernområder:

«For å bevare egenartet eller vakkert natur- eller kulturlandskap kan arealer legges ut som landskapsvernområde. ...»

§ 6 i naturvernloven gir hjemmel til å gi nærmere bestemmelser om skjøtsel o. a. i landskapsvernområder. I verneforskriften er dette nedfelt i kap VII:

«Forvaltningsmyndigheten eller den forvaltningsmyndigheten bestemmer kan gjennomføre skjøtseltiltak for å fremme verneformålet. Det skal utarbeides forvaltningsplan som skal inneholde nærmere retningslinjer for forvaltningen av området.»

Forvaltningsplanen behandler de viktigste tema ut fra verne-synspunkt, men den er ikke en utfyllende plan. Det er lagt vekt på å belyse virkningen av vernet for beboere og brukere av dalen. Samtidig er det lagt fram forslag om behandling av enkelte områder og elementer som har stor betydning i kulturlandskapet

Et utkast til planen er utarbeidet av Lars Flugsrud, Grindaker AS i samråd med en rådgivende gruppe med representanter fra Maridalens befolkning og fra aktuelle etater fra Oslo kommune. Fylkesmannen har hatt ansvaret for arbeidet og har bearbeidet planutkastet. Planutkastet var utlagt til høring sammen med verneplanen, den 7. oktober 1996, og er senere noe justert i forhold til de kommentarer som kom inn.

Forvaltningsplanen godkjennes hermed for en periode på 10 år, men kan tas opp til ny vurdering dersom forholdene i området tilsier det.

Oslo 16.01.2002

Åsmund Sæther
fylkesmiljøvernsejef

INNHold

FORORD.....	1
INNHold.....	4
INNLEDNING.....	6
I. BESKRIVELSE AV PLANOMRÅDET.....	12
1. GENERELLE OPPLYSNINGER.....	12
2. LANDSKAP.....	12
3. NATURFAGLIG BESKRIVELSE.....	14
3.1 Geologi.....	14
3.2 Vegetasjon.....	15
3.3 Dyreliv.....	16
4. KULTURHISTORIE.....	16
4.1 Den eldste historien.....	17
4.2 Gårder og eiendomsforhold.....	18
4.3 Industri og veier.....	20
4.4 Skole og kirke.....	22
5. DAGENS BRUK.....	23
5.1 Drikkevann for Oslos befolkning.....	23
5.2 Lokalsamfunnet.....	23
5.3 Næringsvirksomhet.....	24
5.4 Jord- og skogbruk.....	24
5.5 Rekreasjon og friluftsliv.....	25
5.6 Undervisning og forskning.....	26
5.7 Forsvaret, Skar Leir.....	26
II. PLANDEL.....	27
6. SKJØTSELSPLAN.....	27
6.1 Jordbruk.....	28
6.2 Skogbruk.....	30
6.2.1 Retningslinjer for skogbruksplanlegging.....	30
6.2.2 Praktiske konsekvenser.....	34
6.3 Kulturminner.....	34
6.3.1 Kulturminner tilknyttet jakt, fiske og friluftsliv.....	35
6.3.2 Kulturminner tilknyttet jord og skogbruk.....	35
6.3.3 Kulturminner tilknyttet religion og ideologi.....	36
6.3.4 Kulturminner tilknyttet industrielle anlegg.....	36
6.3.5 Kulturminner tilknyttet ferdsel.....	36
6.3.6 Kulturminner tilknyttet samfunnsliv og militærvesen.....	37
6.4 Spesielle naturelementer.....	38
6.4.1 Vann, bekker, elver, oppkommer og dammer.....	38
6.4.2 Myrer og deltaområder.....	39
6.4.3 Geofaglige forekomster.....	39
6.4.4 Alleer og trekker.....	39
6.4.5 Lauvingstrær.....	40
6.4.6 Enkeltrær som preger landskapet.....	40
6.4.7 Spesielle botaniske forekomster.....	40
6.4.8 Faunabiotoper.....	41
6.5 Skjøtselsoner og -forslag (jf. vedlagt kart, datert januar 2002).....	43
6.5.1 Skogområder.....	43
6.5.2 Områder som skjottes spesielt.....	44
6.5.3 Slåtteeng.....	46
6.5.4 Beitemark.....	47
6.5.5 Dyrka mark.....	47
6.5.6 Plantefelt som bør ryddes.....	48
6.5.7 Randsoner.....	48
6.5.8 Karakteristiske natur- og kulturelementer.....	49
6.5.9 Kulturminner.....	50
7. BRUKSPPLAN.....	54
7.1 Bygninger og anlegg.....	54

7.1.1	Gårdsbebyggelse.....	56
7.1.2	Bolighus og hytter.....	57
7.1.3	Andre bygninger.....	57
7.1.4	Kraftledninger, veibelysning m.m.....	58
7.1.5	Anlegg, midlertidige innretninger og terrenginngrep.....	59
7.2	<i>Samferdsel: veier og jernbane</i>	59
7.2.1	Jernbane.....	60
7.2.2	Kjøreveier.....	60
7.3	<i>Jakt og fiske</i>	61
7.4	<i>Tilrettelegging for allmennheten (friluftsliv)</i>	61
7.4.1	Turveier, stier og skiløyper.....	62
7.4.2	tiltak for opprustning av sti- og turveinettet.....	63
7.4.3	Parkerings- og rasteplasser, sanitæranlegg og renhold.....	64
7.4.4	Informasjon, skilting.....	64
8	FORVALTNING.....	65
8.1	<i>Rådgivende utvalg</i>	65
8.2	<i>Oppsyn og forvaltning</i>	65
	LITTERATUR.....	67
	VEDLEGG	69
	FORSKRIFT OM VERN AV MARIDALEN LANDSKAPSVERNOMRÅDE I OSLO KOMMUNE.....	69

INNLEDNING

Formålet med vern av Maridalen landskapsvernområde er:

"- å bevare det vakre og egenartede natur- og kulturlandskapet i Maridalen som en helhet, med særpreg fra tidligere tiders jordbrukslandskap, og med de biologiske, geologiske og kulturhistoriske elementer som bidrar til å gi området dets verdifulle karakter."

Formålet med vernet gir grunnlag for å kunne utarbeide mål for forvaltningen av området. Forvaltningsplanen søker å legge til rette for en forvaltning som ivaretar verneformålet.

Hensikten med denne planen er å konkretisere virkninger av vernet for beboere og brukere av dalen og å utdype verneforskriftens bestemmelser når det gjelder tiltak. Videre foreslås skjøtsel for å bevare eller sette i stand noen sentrale kulturlandskapselementer. Dette dokumentet er derfor ingen utfyllende forvaltningsplan, og tar ikke for seg alle temaer på en utdypende måte. Gjennom en prosess i fortsettelsen, kan det utarbeides mer detaljerte skjøtselsforslag for delområder eller tema.

MÅL FOR FORVALTNINGEN

Kulturlandskapet er en helhet som er oppstått i samspill mellom mennesker og natur, og avspeiler forholdet mellom naturgrunnlaget og de økonomiske og sosiale systemer mennesket har anvendt i kampen for tilværelsen. Menneskers omforming av naturen gjennom beitebruk, åkerbruk, skogbruk, anleggs- og industrivirksomhet m.v. danner kulturlandskapet.

Målet for forvaltningen av Maridalen landskapsvernområde er først og fremst å bevare og utvikle Maridalens rike kulturlandskap. Dermed er det av betydning å bygge opp under menneskelig virksomhet gjennom dagens landbruksdrift, slik at kulturlandskapet holdes i hevd.

Det er også et mål å tydeliggjøre spor etter menneskelig virksomhet, som har medvirket til landskapets utvikling. Et bredt spekter av rester og elementer fra tidligere tiders bruk av dalen er med og forklarer hvordan kulturlandskapet har utviklet seg under påvirkning av mennesker og husdyr. Prosessen kan synliggjøres gjennom at en del enkeltelementer settes i stand

som eksempel på en bestemt tidsperiode, eller gjennom planmessig skjøtsel av utvalgte arealer.

Videre vil et delmål være å tilrettelegge muligheten for variert bruk av dalen til kunnskapsformidling. Ikke minst vil dette være kunnskap om landbrukets og kulturlandskapets gjensidige vilkår og utvikling. Av dette følger en varsom tilrettelegging for ferdsel, for å kunne lære og forstå gjennom å oppleve dette området.

Maridalen er også underlagt de kommunale retningslinjer som til enhver tid gjelder for Maridalsvannet som drikkevannskilde for Oslos befolkning. Dette vil si at arealdisponeringen må innrettes etter de bestemmelser som gjelder for forvaltningen av drikkevannet, som dermed får stor betydning for utviklingen av landskapet.

RÅDGIVENDE UTVALG FOR FORVALTNINGEN

Maridalen landskapsvernområde er et område med levende landbruk og et aktivt lokalsamfunn. Samtidig er dalen omfattet av andre sterke interesser. Forvaltningen av verneområdet kan kun fungere gjennom samspill mellom de viktigste aktørene. Samarbeid mellom lokalbefolkningen, grunneiere, kommunale etater, organisasjoner og forvaltningsmyndighet er viktig og nødvendig. Som et ledd i dette opprettes et rådgivende utvalg for forvaltningsmyndigheten med representanter for de mest sentrale interessene, jf. 8.1. Det rådgivende utvalget skal gi råd om planlegging og gjennomføring av skjøtseltiltak og i saker av prinsipiell betydning for forvaltningen av verneområdet.

DRIKKEVANNET

De tiltak som foreslås i denne plan vil bare kunne gjennomføres dersom de kan aksepteres ut fra en forsvarlig forvaltning av Maridalsvannet som drikkevannskilde.

Oslo kommune forvalter drikkevannet og kontrollerer at de til enhver tid gjeldende retningslinjer og bestemmelser blir overholdt.

SKJØTSEL

Maridalen byr på et godt bevart kulturlandskap, men det er likevel et kulturlandskap som på flere punkter er forringet gjennom de siste 30-40 år. Bygninger og gårdsanlegg er revet, be-

tydelige arealer dyrket mark (1000-1200 daa) er tilplantet med granskog og tidligere beitemark er i ferd med å gro igjen.

I denne forvaltningsplanen legges vekt på tiltak for å unngå gjengroing i noen områder. På lenger sikt bør spørsmålet om restaurering og gjenoppbygging av noen elementer som er gått tapt tas opp. Følgende typer tiltak er prioritert:

- Nødvendige tiltak for ikke å tape verneverdi. Eksempelvis tiltak for å rydde og vedlikeholde verdifulle områder som er under gjengroing, ved rydding og slått eller beiting.
- "korrekte" tiltak på bakgrunn av eksisterende kunnskap som er relativt enkle å gjennomføre, som rydding av steingjerder etc.
- tiltak for å forbedre og tilbakeføre, eksempelvis stell og re-etablering av alleer og trær som er karakteristiske i landskapet.
- enkle tiltak som kombinerer hensynet til friluftslivet og kulturminner.

Skjøtseltiltakene vil for det meste gå ut på å rydde og åpne områder som er i ferd med å gro igjen. Beite kan mange steder være vanskelig å gjennomføre på grunn av drikkevannsbestemmelsene. Det er derfor foreslått at relativt store områder holdes åpne ved rydding og slått. På et senere tidspunkt må det tas stilling til hvilke områder som skal slås av naturfaglige grunner, og hvor det vil være tilstrekkelig med beite dersom beite kan gjennomføres. Noen få historiske produksjonselementer fra jordbruksdriften foreslås restaurert, f.eks. lauvvingstrær og slåtteeenger.

Verneforskriften hjemler ikke direkte tilbakeføring til tidligere tilstand, f.eks. åpning av tilplantede arealer som tidligere var dyrket. Det er likevel ønskelig at noen slike områder tas i bruk til jordbruksformål igjen. Dette avhenger av om grunneier er interessert i å drive arealene som jordbruk, og om drikkevannsmyndighetene godkjenner dette. Friluftsetaten har åpnet en del arealer som er av betydning for landskapsbildet. Samtidig har Maridalens Venner satt i gang skjøtsel av spesielt verdifulle lokaliteter. Maridalens Venner har utarbeidet *Skjøtselplan för slåttermark i Maridalen (1998)* som vedlegges dette dokument.

En forutsetning for et vellykket vern er at skogen og jorda blir drevet, og at landbruket i området er levedyktig.

Skogbruket kan drives i henhold til egen skogbruksplan som forvaltningsmyndigheten har godkjent. Bestemmelsene i verneforskriften søker å bygge opp under muligheten for utøvelse av et mest mulig naturligt skogbruk. Samtidig gjelder *Forskrift om skogbehandling og skogsdrift for skogområder i Oslo og nærliggende kommuner, (Marka)* så langt disse passer. Se for øvrig 6.2.

Jordbruket kan i hovedsak drives med vanlige metoder, mens det er begrensninger når det gjelder å utbedre arrondering (planere, lukke bekker og grøfter etc.), jf. 6.1.

Randsoner som skjottes som en del av landbruksdriften, må skjottes etter de retningslinjer som fremkommer i denne planen.

OPPFØRING AV BYGNINGER

Når verneforskriftene åpner for en forsiktig økning i bosettingen, er det ut fra et ønske fra beboerne i dalen. Samtidig er det av vernehensyn ønskelig med et livskraftig lokalsamfunn. På grunn av drikkevannrestriksjonene er en boligøkning i dag ikke aktuell. Ettersom vernet har et langsiktig perspektiv tas det likevel stilling til dette spørsmålet i verneforskriften. Vernet hindrer derfor ikke en forsiktig boligøkning, jf. verneforskriftens kap. VI pkt 2 dersom situasjonen endres i fremtiden, og hensynet til drikkevannet og andre kommunale forhold tillier at det er ønskelig og mulig.

Forvaltningsplanen setter imidlertid krav til utførelsen av byggetiltak. Særlig er det lagt vekt på gårdsbebyggelsen, hvis karakter er spesielt viktig for oppfattelsen av kulturlandskapet.

NÆRINGSVIRKSOMHET I LOKALMILJØET

For å kunne opprettholde et levende bygdemiljø er det på mange måter ønskelig å knytte flere arbeidsplasser til dalen. Verneplanen hindrer derfor ikke alternativ anvendelse av bygninger, som ikke er i bruk, til ulike former for ikke forurensende håndverksproduksjon eller hjemmeindustri. Bolighus og hytter bør ikke omdisponeres.

ØKONOMI

Forvaltningsmyndigheten kan ikke pålegge grunneiere eller andre å utføre tiltak som påfører dem utgifter. Verneforskriften gir bestemmelser for hvordan tiltak i jord- og skogbruket utføres, f.eks. drift av skog og skjøtsel av randsoner. Forvaltningsplanen gir retningslinjer i henhold til disse.

Tiltak som naturlig inngår i jord- og skogbruksdriften, og som følger de retningslinjer denne planen gir, er grunneiers eller brukers økonomiske ansvar som hovedprinsipp.

Tiltak som er ledd i konkret skjøtsel for å fremme verneformålet, f.eks. slått av enger, lauving eller stell av spesielt verdifulle randsoner som ikke blir stelt av andre hensyn, er som regel forvaltningsmyndighetens økonomiske ansvar.

Videre har vi en stor gruppe tiltak som er viktige for skjøtsel og utvikling av kulturlandskapet, men som også er av interesse og betydning for grunneier, bruker, kulturminnemyndigheter, landbruksmyndigheter, organisasjoner eller andre. Dette gjelder f.eks. beite, tilrettelegging for ferdsel, opprustning eller vedlikehold av kulturminner og stell av alleer. Dette er tiltak som i noen tilfelle kan finansieres av forvaltningsmyndigheten, eller som kan være samarbeidsprosjekter mellom forvaltningsmyndigheten og andre interessenter.

Forvaltningsmyndigheten har økonomisk hovedansvar for å finne finansiering av skjøtselstiltakene som foreslås i verneområdet. Det knytter seg ikke desto mindre positiv verneinteresse og oppmerksomhet til Maridalen også fra andre. Sammen med det rådgivende utvalget vil det være naturlig at forvaltningsmyndigheten arbeider for å oppnå samfinansiering av prosjekter som ønskes gjennomført.

FRILUFTSLIV

Friluftsloven gjelder i dette området, som ellers i Norge. Dette innebærer bla. at det er restriksjoner på ferdsel på dyrka mark, mens det i hovedsak er fri ferdsel i utmark. For ridning gjelder de kommunale reglene.

Tilrettelegging for friluftslivet vil i første rekke være en istandsetting av gamle veifar og stier, slik at landskapet og kulturminnene kan oppleves til fots uten at det er nødvendig å benytte bilvei. Det skal arbeides videre med en plan for et ferd-

selsnettverk, herunder vei for gang og sykkel som ikke bryter med landskapets former og karakter.

VIDERE ARBEID

Maridalen er godt undersøkt på mange felter. Likevel er det hele tiden behov for ytterligere kunnskap. Fornminner er ikke systematisk registrert, mens de kulturminneregistreringer som for øvrig foreligger bør evalueres før de gir grunnlag for eventuelle tiltak.

Noen spesielt verdifulle delområder skal presenteres og behandles omhyggelig. Et kjerneområde finnes rundt kirkeruinen og Kirkebygårdene. Selve landskapet har trekk fra 1800-tallets jordbrukslandskap. Gamle lauvingstrær, tidligere slåtemark, rydningsrøyser og gamle veifar ligger samlet innenfor små avstander. Maridalens Venner har engasjert seg sterkt i dette området. Neskroken og Nes gård har en rekke spesielle verdier knyttet til bygninger, veifar, husmannsvesen m.v.

Et bredt spekter av elementer som viser spor fra tidligere tiders bruk av dalen bør vises fram på naturlig egnete steder, og vise hvordan landskapet har utviklet seg under påvirkning fra mennesker og husdyr. Prosessen synliggjøres ved at en del enkeltelementer tilbakeføres til en bestemt tidsperiode, eller ved planmessig skjøtsel og istandsettelse.

Sentralt i forvaltningen av Maridalen landskapsvernområde er det rådgivende utvalget for forvaltningen. Denne gruppen bør være et forum for ideer om tiltak, planlegging og iverksetting. Her bør det også utføres et arbeid mot organisasjoner og andre som kan bidra under forvaltningen av dalen.

I. BESKRIVELSE AV PLANOMRÅDET

1. GENERELLE OPPLYSNINGER

Maridalen ligger nord i Oslo kommune, og regnes med til Nordmarka. Dalen er en siste større, helhetlig, rest av de tidligere frodige og rike Akerbygdene rundt Oslo. Selv om Gjøvikbanen går gjennom dalen og her er tekniske inngrep i form av offentlige veier, kraftlinjer osv. dominerer det gamle kulturlandskapet uten gjennomført rasjonalisering.

Området er på cirka 28 000 daa, hvorav 4 300 daa vann og 2800 daa dyrka mark.

Størsteparten av arealet eies av Oslo kommune, en vesentlig del eies av Løvenskiold-Vækerø, Skar leir eies av staten og det resterende er privat eiendom herunder 5 gårdsbruk.

2. LANDSKAP

Her gjengis følgende fra Lise Øklands hovedoppgave NLH - 87:

"Selv om landskapet i Maridalen kan spaltes opp i ulike elementer, opptrer disse i et samspill med hverandre som danner en helhet. Dette helhetsinntrykket står sentralt ved opplevelsen av landskapet i Maridalen.

Dalen utgjør et vel avgrenset landskapsrom der de ulike elementene inngår i et ordnet og harmonisk samspill. De omkringliggende skogsarealene danner en ytre samlende ramme og en fin bakgrunn for jordbruksområdene. Maridalen fremtrer som en arealmessig enhet hvor skogen og jordbruksarealene utgjør hovedkomponentene. Området er tilnærmet uforstyrret av vår tids inngrep.

De rolige landskapsformene med store, myke linjer og glidende overganger gir et landskapsbilde med god balanse der formene holder hverandre i likevekt. Dette gir dalen et overordnet rolig

preg. Uten å bryte dette harmoniske helhetsbilde forskyves balansen i landskapet av enkelte bratte terrengformer, noe som tilfører landskapsbildet spenning.

Maridalen som en helhetlig og harmonisk dal gir imidlertid spillerom for både variasjon og kontrast. Variasjon er et av de sentrale kriteriene som betyr mye for dalens landskapskvalitet.

Vegetasjonsmønsteret byr på stor variasjon i overflatestruktur. Vekslingen mellom barskog, løvskog og dyrket mark er typisk for dalen. Denne mosaikkstrukturen er spesielt fremtredende de stedene den faller sammen med en variert og oppbrutt terrengform. Skogens romavgrensende virkning, sammen med randsonenes frodighet og jordenes åpne karakter, gir landskapet spesielle kvaliteter av stor visuell verdi.

Det store innslaget av kanter og randsoner er av stor betydning for opplevelsen av landskapet i Maridalen. Overgangen mellom vann, dyrket mark og ulike skogsstier gjør landskapsopplevelsen innholdsrik. Særlig der mange ulike overganger forekommer innen et relativt lite område, for eksempel i jordbruksområdene ved vannet, er opplevelsesrikdommen betydelig.

Løvtreinnslaget er stort i Maridalens jordbruksområder. Løvtrærne gjør på en måte landskapet komplett. Treklynger og randsoner av løvtrær gir landskapet både dybde og bakgrunn samtidig som det gjør landskapet rikt og frodig og gir variasjon gjennom året. Det fine samspillet mellom jorder og løvtrebelter kan til en viss grad assosieres med gamle parkidealer.

Noen steder er imidlertid randsonene relativt sparsomme. Store åpne arealer forekommer et par steder nordvest for Maridalsvannet, blant annet ved Skjerven. Det er særlig om vinteren at landskapet i disse områdene kan gi et noe ensartet inntrykk. Skogområder i dalsidene kan også virke ensartete, men her er de ønskelige for å danne en helhetlig ramme om dalen.

I syd skimtes NIVA-bygget mot horisonten. Byen ligger som en kontrast til Maridalen. Dette gir spenning i landskapsopplevelsen uten å virke negativt.

Områdets helhetlige og harmoniske preg gir også spillerom for kontrast som gir landskapet liv. Maridalsvannet spiller i denne sammenheng en helt sentral rolle. Mot landarealene danner

vannflaten en kontrast som tilfører landskapet store visuelle kvaliteter. Uten vannet ville ikke Maridalen vært så spennende, inntrykksfull og innbydende. Intensitet er et stikkord for de kvalitetene som vannflaten tilfører landskapsbildet. Om vinteren danner de mørke skogklede åsene en kontrast til de hvite flatene nede i dalen."

3. NATURFAGLIG BESKRIVELSE

3.1 Geologi

Fjellgrunnen i Maridalen er dannet av bergarter fra permtiden og består vesentlig av kvartssyenitter og nordmarkitter. Nordmarkitt har for øvrig sin originallokalitet i dette området. Noen steder finner man yngre porfyrganger i syenitten. Alle disse bergartene forvitrer sakte og gir lite næringsbidrag til jordsmonnet.

Sin endelige utforming fikk dalen under siste istid, da isen eroderte og brakte med seg store mengder løsmasser. Under isens tilbaketrekning ble det dannet større og mindre morenerygger. Maridalsvannet er demmet opp av den store Maridalsmorenen.

Da isen trakk seg tilbake trengte havet inn i Maridalen. Rester av sjødyr som er funnet ved Skar, viser at den marine grense ligger 215 m over nåværende havnivå. Det er leire under marin grense og israndavsetninger og bekkedeltaer med terrasser i den marine grense. Over er det vesentlig blottet fjell med sparsomt dekke av bregrus.

Over marin grense finnes rikelig med godt undersøkte småstrukturer fra istiden, som for eksempel skuringsstriper. I Grøndalen, vest for Dausjøen, finner vi et fint område med jettegryter, hvor også en av de største kjente jettegrytene nær Oslo finnes, med en diameter på cirka 3,5 meter. Maridalsvannet er et godt eksempel på en morenedemt sjø.

Kvartærgeologisk og geomorfologisk, som landskapsform, har Maridalen høy verdi. Kvartærgeologien er godt undersøkt, og brukes som ekskursjons- og kursobjekt, velegnet for undervisning på flere trinn.

3.2 Vegetasjon

Maridalen er en gammel jord- og skogbruksbygd hvor skog opptrer i mosaikk med åker, eng, beitemark og annen kulturbetinget vegetasjon. Dette gir dalen et rikt mangfold i vegetasjonstyper og leveområder for planter og dyr.

De største skogsområdene finnes i åssidene langs dalen. Blåbærgranskog er dominerende skogtype. På noe dypere og rikere jord finnes lågurtgranskog. Furu dekker mindre areal enn gran, og de to treslagene opptrer ofte i blanding. Vanligste furuskogtype er lav- og lyngrik furuskog som finnes på koller og åsrygger med skrinn og fattig jord. Det er betydelig innslag av lauvtrær i barskogområdene.

Lauvtrærne er også i stor grad bundet til kulturmark. Mellom åker og eng opptrer lauvtrekratt og hagemarkskog, som uten menneskelig påvirkning vil utvikle seg til barskog. Varmekjære lauvtrær forekommer på gunstige lokaliteter. I Maridalen finnes bare få, spredte forekomster av edellauvskog. Vanligst er gråor-heggeskog som vokser på næringsrike, fuktige områder langs elver og bekker. En lokalitet ved Skarselva med gråor-heggeskog, gråor-askeskog og svartorsumpskog er særlig verneverdig. Denne skogen har utviklet seg etter at beite eller dyrking er opphørt.

Myrvegetasjon dekker i dag små områder, og de fleste myrene er fattige, mens noen er middels næringsrike. Flere myrområder er brukt til skogreisning. Den fineste og mest verneverdige myra i dag er Sørbråtemyra på nordsiden av Dausjøen.

Vann- og sumpvegetasjon er fint utviklet enkelte steder ved Maridalsvannet og Dausjøen, men dekker totalt et lite areal. Små lokaliteter er spredt langs Skarselva, Dausjøelva og Skjærsjøelva. Ved Lautabekkens utløp i Maridalsvannet er det dannet et delta med fint utviklet våtmark.

Vegetasjonen i Maridalen er i stor grad kulturpåvirket. Dette gjelder ikke bare rundt gårdene, hvor en rekke områder med tidligere eng og beitemark er under gjengroing men også skogsvegetasjonen. Mange av artene som vokser der er kulturbetingete.

Floraen er relativt artsrik, men i hovedsak triviell. Dette skyldes den fattige berggrunnen. Enkelte arter er likevel svært sjeldne. Av plantegeografiske elementer er de sørlige og sør-

østlige sterkest representert, men det finnes også mange arter med østlig utbredelse.

En rekke verneverdige lokaliteter er registrert. De botanisk mest interessante områdene finnes langs Skjærsljøelva og Dausjøvassdraget. Av spesiell interesse er edellaavskogen ved Skar samt det store myrområdet i nordenden av Dausjøen. Bestandene har verneverdi.

I Maridalen finnes noen eldre brannflater. En stor ny brannflate i Turteråsen er et viktig referanseområde for studier av suksessjoner i skog. Universitetet i Oslo disponerer området for forskning.

3.3 Dyreliv

Maridalen har et rikt og variert dyreliv. De vanlige artene for Marka forekommer her. Dalen er også potensielt område for arter som for tiden har liten utbredelse på Østlandet.

Av store pattedyr er elg og rådyr tallrike, og Maridalen har regional betydning som vinterbeite. Hjort er observert i dalen, likeledes har oter streift gjennom. En beverstamme har tilholdssted ved Skarselva, som også skjuler lokaliteter med elvemusling. Rovdyrene er representert ved grevling, rev, mink, mår, røyskatt og snømus, men også gaupe streifer i dalen. Bestandene av hare og skogsfugl varierer, mens fasan regelmessig forekommer i et lite antall.

Fuglelivet i Maridalen er rikt og godt dokumentert. En rekke rovfugler og ugler som fiskeørn, musvåk, vepsevåk, hønsehauk, spurvehauk, hornugle, kattugle, perleugle og spurvugle er observert. Ellers er alle vanlige arter, knyttet til det åpne jordbrukslandskapet, tilstede som hekkefugler.

Maridalen ligger i den østlige ruten for fugl på trekk mellom sommer- og vinteroppholdssteder og benyttes til næringsøk av en rekke arter i trekktiden.

4. KULTURHISTORIE

I Maridalen er det ikke foretatt systematiske undersøkelser for å kartlegge forhistorisk bosetning. De få tilfeldige innkomne løsfunn indikerer imidlertid at området er brukt gjennom hele

forhistorien. Kulturhistorien i Maridalen må derfor ses på bakgrunn av det vi vet om bruk av denne type landskap i andre deler av Osloområdet.

4.1 Den eldste historien

Fra Oslodalen er de foreløpig eldste sikre spor av mennesker fra omkring 5000 f.Kr. Havet sto den gang ca. 60 meter høyere enn i dag. Redskapene vi kjenner fra eldre steinalder (Nøstvetkulturen) er steinøkser, slipesteiner og småredskaper som skrapere, kniver og bor. De første menneskene som slo seg ned i Maridalen har trolig vært jegere og samlere og bodd ved elver og vann.

Fra omkring 3000 f.Kr. kan botanikere påvise de første spor etter jorddyrking og husdyrhold i Osloområdet. Når de har begynt å dyrke jorda i Maridalen vet vi ikke. Gårdsnavn, bygdeborg fra eldre jernalder og funn fra yngre jernalder eller vikingtid indikerer imidlertid gammel gårdsbebyggelse. De eldste gårdene har trolig tilhørt hver sin slekt.

Mellom Maridalsvannet og Gryta nordøst for Sander gård ligger en bygdeborg. Den er trolig fra eldre jernalder (folkevandringstid 400-600 e. Kr.). Bygdeborger er kjent innen hele Norden. De blir tolket som tilfluktssteder og vaktposter i ufredstider eller som uttrykk for en grensemarkering.

Ruinene av Margaretakirken på Kirkeby er kanskje det best kjente kulturminnet i Maridalen. Kirken er viet til Sankta Margareta. Den omtales første gang omkring 1400, men er trolig ikke yngre enn 1250. Ennå i 1598 ble det holdt gudstjeneste i kirken. I 1820 lå den i ruiner. Bøndene brukte da å brenne lys ved muren julekvelden, og var det sykdom på en gård ble det satt brennende lys i mursprekkene til jul og nyttår. Maridalen het i middelalderen Margretendal hvorav først er blitt Margitdal og senere Maridal. Navnet på dalen forekommer første gang i 1335, men er trolig eldre. Dalen fikk i middelalderen sitt navn etter kirken.

Aker herred finnes bare nevnt en eneste gang i middelalderen, og det er så sent som i 1438, da det tales om Brekke i Maridalen i Aker herred. I 1335 regnes Maridalen, så langt nord som til Sandungsvandene. Maridalen nevnes flere ganger slik at den gir inntrykk av å være en noenlunde bestemt avgrenset enhet. Den regnes stadig i middelalderen og også senere (i 1578) et stykke sør for vannet, idet Brekke flere ganger sies å høre dit. I

geistlig henseende utgjorde Maridalen, iallfall for en tid, et eget distrikt.

4.2 Gårder og eiendomsforhold

Blant de eldste gårdene i Maridalen er trolig Nes og de navn som ender på vin (naturlig eng). I Maridalen finnes et par gårder som med sikkerhet er fra før vikingtiden, Skjerven vest for vannet og Sander på nordøstsida. Skjerven har navn etter norrønt Skerfin, sammensatt av skarf, naken berggrunn, og vin, naturlig eng. Gården nevnes ikke i middelalderen, men var trolig klostergoods under Hovedøya før 1552. Sander er sammensatt av sand og norrønt vin, naturlig eng. Gården nevnes som kirkegoods i middelalderen. I følge biskop Eysteins jordebok var gården delt i to bruk, et under Nonneseter kloster og et under Korskirken. Flere andre gårder kan være like gamle, eller i hvert fall fra førkristen tid.

Noe virkelig bilde av eiendomsforholdene i Maridalen får vi først av biskop Eysteins jordebok fra slutten av 1300-tallet. På grunnlag av de bevarte opplysninger om hvem som eide jorden i Aker i middelalderen viser det seg at det blir forsvinnende lite igjen som kan ha tilhørt virkelig selveiende bønder. Ved slutten av middelalderen var kirken den største jordeieren i Maridalen som ellers i store deler av Aker.

Brekke omtales første gang i 1369 i forbindelse med at Gunnar Paalsson selger en part i Øvre Brekke til Anfinn Tordsson. Gården tilhørte Sankt Hallvardkatedralen ved reformasjonen. Nes var en av de største gårdene i Maridalen. Gården ligger på nordsiden av Maridalsvannet og har sitt navn etter sin beliggenhet på et nes. Ifølge biskop Eystein eide Domskapitlet i Oslo parter i Nes. På 1400-tallet tilhørte gården Erkepresten i Oslo. Biskop Eysteins jordebok forteller at Oslo Bispestol eide parter i Skar og Turter, og Domkapitlet i Oslo eide parter i Vaggstein, Pøserud (nå forsvunnet) og Tømte. Hauger nevnes første gang som ødegård i 1537, og Brennengen først på 1600-tallet. Da tilhørte den Kronen.

Kirken drev gårdene ved hjelp av leilendinger. En leilending eller bygselmann var en bonde som mot en fast avgift i naturallier hadde ansvaret for en gård. Han hadde også plikt til å holde alle husene på gården vedlike og drev den som sin egen. Han fikk alle inntektene og svarte alle forpliktelsene som ble lagt på gården, fra militærtjeneste til vanlig skatt. Det var vanlig at leilendingskontrakten gikk i arv til sønner eller svigersønner

To bygselkontrakter fra middelalderen er bevart. Den ene kontrakten er fra 1395, da Eystein bygslet prestegården i Maridalen til Ogmund på Grefsen for livstid for en symbolsk leie, mot at leilendingen bygde ny stue og driftsbygninger på den forlatte gården. Noe bilde av forholdene i sin alminnelighet gir denne kontrakten naturlig nok ikke, da den pålegger leilendingen en særskilt plikt, men også innrømmer ham visse lettelser. Etter svartedauden lå nesten alle gårdene øde i Maridalen. Det var derfor i eiendomsbesitternes interesse å se til at gårdene i dalen ble gjenryddet bl.a. ved å gi visse innrømmelser til bøndene.

Etter reformasjonen i 1537 gikk kirkegodset i Aker over til å bli krongods. I Maridalen forble en del gårder i kirkelige institusjoners eie i lang tid framover. For bøndene fikk ikke eierskiftet noen store konsekvenser. De betalte sine avgifter til Kronen i stedet for til Kirken og fortsatte å drive gården som før. De store forandringene kom i siste halvdel av 1600-tallet. Da solgte Kronen det meste av det konfiskerte kirkegodset. Det var ikke bøndene som kjøpte gårdene, men rike byfolk som så på dem som en pengeplassering. De krevde raske inntekter og gårdene skiftet ofte eiere.

På slutten av 1700- og tidlig på 1800 tallet ble det mer og mer vanlig at leilendingene overtok gårdene. Den første gården i Maridalen som kom på bondehender var Hauger i 1740. Da overtok Jon Paulsson Hauger gården. Men bondeselveiet ble lite utviklet her. Samtidig som stadig flere bønder i Aker ble selveiere, ble Maridalen og Nordmarksgodset innlemmet i Peder Ankers store gods kompleks i 1804. Anker kjøpte etter hvert opp gårder i Maridalen. Da han døde i 1824 eide han, i tillegg til Nordmarksgodset, gårdene Brekke, Skjærven, Sander og Hauger. Datteren Karen og svigersønnen grev Herman Wedel Jarlsberg kjøpte skogstykket Trehjørningen og gårdene Nes og Kirkeby.

Gårdene i Maridalen var ikke store. Leilendingene drev disse samtidig som de deltok i vinterdriften og fløtinga. Matrikkelforarbeidene fra 1869 forteller at det var mange hester på gårdene, langt flere enn de trengte til gårdsdriften. Dette har sin forklaring i at hesten var uunnværlig i skogsdriften.

De eldste bevarte husene, hovedbygningene på Søndre Skar og Øvre Vaggstein, er fra siste halvdel av 1700-tallet. Det er enetasjes tømmerbygninger med sadeltak. De er gode represen-

tanter for byggeskikken i Aker. Peder Ankers jaktsslott på Brekke fra 1818 tilhørte en bypreget arkitektur som ikke fant andre uttrykk i Maridalen.

Den øvrige bebyggelsen er i hovedsak fra 1800-tallet med vekten på midten av århundret. Våningshusene er på en til to etasjer, ofte med arker eller forhøyede midtpartier. Man bygget på og om husene før, som vi gjør i dag. Det er derfor ikke uvanlig å finne deler av eldre hus bygget inn. Under restaureringen av hovedbygningen på Nes fant man f. eks. at det var satt sveitserstildetaljer på en eldre bygning.

Stabburene er også stort sett fra midten av 1800-tallet, mens driftsbygningene gjennomgående er yngre.

I Maridalen som andre steder i Aker var det husmenn knyttet til gårdene. På slutten av 1700-tallet var det bare på Brenningen, Tømte, Hauger og Turter det ikke fantes husmenn. Seinere var det bare Tømte, eller Ødegården som den ofte kalles, som ikke hadde husmenn.

En husmann leide et stykke jord på en gård mot arbeidsplikt på gården. Denne arbeidsplikten kunne også omfatte andre familiemedlemmer. Husmennene i Maridalen deltok i tømmerdriften hele året. Det dyrkede arealet på plassene var jo lite. Husmannsvesenet vokser fram på 1700-tallet og ble avviklet på slutten av 1800-tallet.

På slutten av 1800-tallet begynte Kristiania, og senere Oslo kommune, å kjøpe opp gårder i Maridalen for å sikre byens drikkevann mot forurensning. I dag er bare noen få gårder på private hender. De andre er forpakterbruk.

4.3 Industri og veier

I 1791 ble Sørkedalsgodset og Bærum Verk slått sammen under Peder Ankers ledelse. Jernverket trengte store mengder trekull til å utvinne råjernet av jernmalmen. Og Sørkedalsgodset hadde mer trelast enn det de fikk solgt som tømmer.

Peder Anker hadde alt bygget vei for frakt av jernmalm fra Bærum Verk til Fossum ved Lysakerelva, der det ble anlagt masovn og stangjernshammer. Nå ble veien bygget videre fram til Skjærsvjelva ved Maridalsvannet og til Hammeren. Det første som ble fraktet fram til Hammeren på den nye veien var en stangjernshammer som ble flyttet fra Gammelverket i

Lommedalen til Hammeren. Her ble det så bygget masovn og produksjon satt i gang. Maridalshammeren ble bygget på grunn bygslet av Kirkeby. Da Anker i 1798 overtok Hakadal Verk ble jernet kjørt fra Hakadal til Hammeren. Driften ble imidlertid utvidet med seks spikerhammere, et skjæreverk og en hammer til mindre smiarbeider.

Masovnen ved Hammeren fikk kort levetid. I 1860-åra svikter det utenlandske markedet, og driften stagnerer. Men så sent som i 1865 var det 22 arbeidere og en oppsynsmann ved hammeren og smelteovnen. I 1874 stoppet driften på hammerne både på Fossum og i Maridalen

Grev Herman Wedel Jarlsberg bygget Greveveien fra Maridalshammeren til Hakadals Verk litt etter år 1800. Denne veien var i mange år en hovedadkomst til Kristiania for bøndene fra Hadeland og Hakadalen.

De fire delene av Peder Ankers store gods kompleks: Bærum Værk, Bogstadgodset, Hakadal Verk og Nordmarkens gods, ble alle til å begynne med drevet fra Bogstad. Etter at Wedel Jarlsberg døde i 1840 flyttet administrasjonen til Bærums Verk og seinere til Vækerø. Etter hvert utviklet de fire delene hver sin forvaltning, men ble drevet etter felles prinsipper. Skogforvalteren for Nordmarkens gods bodde først på Nes gård, men flyttet i 1868 til Brekke gård som etter hvert utviklet seg til et lite administrasjonssentrum. Her flyttet han inn i Peder Ankers "jaktslott" med kontorer i første etasje og bolig i andre.

På Brekke hadde det vært sagdrift siden oppgangssagene kom til landet på 1500-tallet. På 1800-tallet hadde Brekke bruk to sager i sving. De lå på hver sin side av fall 2 i Akerselva. Den eldste sagen lå på Brekkesiden, her ble de små dimensjonene skåret. Sagen på Kjelsåssiden skar det grovere tømmeret.

I 1890 ble Brekke kraftstasjon anlagt, sagene modernisert og driften lagt om. Arbeidsstokken økte fra tolv til fjorten mann rundt århundre skiftet til 90 mann i 1930-åra, da driften var på topp. Skurlasten ble først kjørt med hest og vogn til Vækerø og skipet ut derfra. Etter at Nordbanen, eller Gjøvikbanen, ble bygget langs Maridalsvannets østside og åpnet i 1900 gikk man over til å sende skurlast fra Kjelsås stasjon og ned til skipssida.

Da Brekke bruk sluttet i 1965, ble det siste av de mange sagbrukene langs Akerselva nedlagt. Trelastutsalgets bygninger ble revet i 1974 for blant annet å gi plass til moderne industri. Tuftene etter sagen finnes ennå og både kraftstasjonen og mange av bygningene på Brekke gård ligger der ennå.

Det var ikke bare industri knyttet til skogen som søkte seg til Maridalen, men den øvrige industrien fikk liten betydning for bøndernes daglige liv.

Kruttfabrikken på Skar ble anlagt av private i 1854. Staten var hele tiden aktivt med i driften og kjøpte fabrikken i 1863 samtidig som navnet ble forandret til Skars Krudtværk. I 1898 flyttet virksomheten til Raufoss.

Maridalen Ullspinneri ved Skarselva nedenfor Vaggstein Bro ble anlagt i 1888, men nedlagt alt i 1905. Ti år senere bygde Kristiania kommune kraftverk ved Hammeren.

4.4 Skole og kirke

I 1522 påbød Christian II at alle barn på landet skulle lære kristendom og lesning, det var prestenes ansvar å lære dem det. På 1700-tallet ble bønderne pålagt å huse skolen samt å gi læreren hus og mat. Andre utgifter skulle dekkes ved skole-skatt, kollekt og bøter. Da den eldste skoleinstruks for Aker ble vedtatt i 1742 var Hans Vaggstein en av de syv bønderne som skrev under sammen med sognepresten.

I Maridalen, som i resten av Aker, var de eldste skolene omgangsskoler. I 1818 ble husmannssønnen Bastian Svendsen fra plassen Engelsrud under Brekke ansatt som lærer. Ved siden av å undervise barna rundt om på gårdene drev han historiske studier. Han ble etter hvert lærer på allmueskolen i Christiania og døde som klokker i Vår Frelsers kirke i 1865.

Den første skolebygningen i Maridalen ble reist på Hønefoten, skilt ut fra Kirkeby, i 1857. Selve skolebygningen var av samme type som de andre fastskolene i Aker. I første etasje var det skolestuer og lærerbolig. Oppe var det fire rom som enten kunne brukes til undervisning eller til bolig for kvinnelige lærere. Læreren drev gården, som med sine 20 mål innmark og 40 mål skog, var den største lærergården i Aker. Uthusene er nå revet.

I 1900 ble en ny fireroms skolebygning innviet. Også den ble snart for liten, men tilbygget sto ikke ferdig før i 1961. Den eldste skolebygningen var en tid overlærerbolig og er i dag fritidshjem.

Fra 1600-tallet måtte maridølene dra til Aker kirke, det kunne bli lang vei. Etter at Vestre Aker kirke sto ferdig i 1852, og Aker ble delt i to prestegjeld i 1861, kom ønskene om egen kirke i Maridalen. Men beboerne vant ikke fram overfor de bevilgende myndigheter.

Da bedehuset sto ferdig i 1888, skjedde det etter en privat innsamling og på grunn fra Ødegården, gitt av bonden. Etter tolv år som menighetshus, ble den lille trekirken innviet til kapell i 1900.

5. DAGENS BRUK

5.1 Drikkevann for Oslos befolkning

Maridalsvannet er hovedinntaksbasseng for Oslos drikkevann, og vannet med nedbørsfelt skal forvaltes i henhold til *Forskrift om vannforsyning og drikkevann m.m., datert 01.01.2002*.

Oslo vannverk har ansvar for vannproduksjonen, iht. krav fastsatt i forskriften. Forslag til konkrete tiltak i Maridalen må avklares med vannverks- og helsemyndigheten i Oslo kommune. Det helsefaglige ansvar er delegert til helsevernetaten.

5.2 Lokalsamfunnet

Tilgjengelig statistikk viser at bosetting og helårsbebyggelse i dalen er gått drastisk ned i løpet av en 30-årsperiode. Fra et folketall på 672 og 222 boenheter i 1955, har det vært en nedgang til henholdsvis 256 og 135 i 1985. I 1988 var det 127 boenheter i dalen. Dette har bidratt til å svekke grunnlaget for viktige funksjoner som skole, postkontor, bussforbindelse m.m. Maridalen Vel engasjerte seg i avfolkingsproblematikken, og i 1975 fastsatte kommunen nye retningslinjer for byggesaker i Maridalsvannets nedslagsfelt. Retningslinjene gjorde det mulig å restaurere boliger i dalen og, innenfor visse rammer, å bygge nytt.

Markautvalget (nå nedlagt) tok i 1988 et initiativ til utarbeiding av en disposisjonsplan for Maridalen. Disposisjonsplanskissen la bla. opp til at den nedbygging av bygdesamfunnet som fant sted i perioden 1950-70 kompenseres, slik at folketallet stabilisere seg og at bosettingen i Maridalen finner et naturlig og forurensningsmessig forsvarlig omfang. For å realisere dette foreslo disposisjonsplanen tilrettelegging av totalt 40 nye boenheter, noe som utgjør et boligertall på tilsvarende nivå som i 1975.

5.3 Næringsvirksomhet

Maridalens kulturhistorie framviser mange eksempler på at dalen tidligere hadde betydelige innslag av industri- og næringsvirksomhet uten direkte tilknytning til jord- og skogbruk. Av den yrkesaktive del av befolkningen i dag, er det kun et lite mindretall som har jord- og skogbruk som hovednæring. De øvrige har sitt arbeid i byen.

Dagens næringsvirksomhet, som nesten utelukkende er knyttet til landbruket eller har sitt utgangspunkt der, har likevel stor betydning for de berørte, for kulturlandskap og bygdemiljø.

5.4 Jord- og skogbruk

Det meste av arealet i Maridalen eies av Oslo kommune og forvaltes av Friluftsetaten. En vesentlig del av arealene for øvrig eies av Løvenskiold-Vækerø. De 5 privateide gårdsbrukene omfatter mindre arealer.

Kulturelt og sosialt har kommunens oppkjøp av eiendommer medført at Maridalen har fått et annet preg enn mange andre bygdesamfunn hvor gårdsbrukene tradisjonelt overføres til datter eller sønn på grunnlag av odel. Flertallet av gårder i Maridalen har vært drevet som forpaktingsbruk med Oslo kommune som dominerende grunneier. Flere av brukene er drevet av samme slekt gjennom flere generasjoner, mens det andre steder har vært større utskiftning av forpaktere.

Hensynet til drikkevannet har i perioder truet jordbruket i Maridalen med avvikling og nedbygging. Kommunen nedla forbud mot husdyrhold på sine eiendommer i 1967. Etter 1970-tallet er anslagsvis 1000-1200 daa dyrket mark tilplantet med barskog. I 1970 vedtok formannskapet en rivingsplan for Maridalen, som innebar riving av ca. en tredel av kommunens

bebygde eiendommer, deriblant gårdsbrukene Store og Lille Brennenga, Stubberudgårdene, Låkeberget, Kirkebygårdene, Turter og hele Neskroken med plassene Brenners, Sittpå, Vestby, Vårnhus, Nordby og Bakken foruten Berntsberg og Sanderberget. Noe av dette utgjør kjernen i det kulturlandskap som i dag oppfattes som særlig verneverdig.

Rivingsplanen utløste stor motstand både innenfor og utenfor dalen, og førte bla. til etablering av støtteforeningen Maridalens Venner. Først etter at flere gårdsbruk og bygninger var revet ble store deler av planen skrinlagt.

Skogsarbeid om vinteren og markedsorientert februk med melkesalg til hovedstaden var vanlig helt til februk ble forbudt på kommunens bruk i 1967. De andre gårdene la deretter også om til korndrift.

Det er i dag 5 privateide gårdsbruk og 10 kommunale forpakterbruk i Maridalen. Jorda holdes i hevd. Kornland dekker det meste av arealene, men etter hvert har også grasproduksjon kommet inn. Enkelte brukere produserer grønnsaker og bær. Driftsformene er i hovedsak som ellers i jordbruket.

Skogen drives i dag etter retningslinjer i markaforskriften (skoglovens § 19b). Kommunens skoger forvaltes etter mål og retningslinjer som kommunen selv har pålagt seg.

5.5 Rekreasjon og friluftsliv

For friluftslivet utgjør Maridalen et pionerområde, og dalen har gitt inspirasjon til en rekke av våre forfattere. Det går en rød tråd fra Asbjørnsens fisketurer og Bernhard Herres jaktturner fram til vår tids friluftsliv- og rekreasjonsbruk av dalføret. Maridalen fungerer som rekreasjons- og friluftsområde for flere kategorier mennesker. Terrenget i dalbunnen er jevnt og flatt, og om vinteren er det velegnet for småbarn, eldre og andre som foretrekker lette, vel preparerte løyper. Om sommeren legger hensynet til dyrka mark (jf. Friluftslivloven) og til drikkevannet begrensninger på ferdselen i dalbunnens jordbrukslandskap, mens det er et rikt utvalg av stier og turveier i randområdene og i skogen.

Av idrettsanlegg som ikke er knyttet til lokalmiljøet, finnes bl.a. en kortholdsskytebane.

5.6 Undervisning og forskning

Maridalen har betydning for geofaglig forskning og undervisning, men brukes også til undervisning og studier i en rekke andre fagdisipliner. Konkret kan nevnes at Universitetet driver studier på brannflaten i Turteråsen, NIVA bruker Maridalsvannet til sin forskning og at NISK har egne plantefelt i dalen.

5.7 Forsvaret, Skar Leir

Virksomheten i Skar leir har tradisjoner helt tilbake til 1850-årene, og deler av bygningsmassen er verdifull. Området ligger på grunnen til tidligere Nordre Skar gård, og ble opprinnelig brukt til produksjon av krutt, inntil Forsvaret overtok og kruttproduksjonen ble senere overført til Raufoss. Forsvaret har i dag en omfattende bygningsmasse i Skar leir, herunder også en del tjenesteboliger. Virksomheten i Skar leir har vært regulert av en særskilt avtale mellom Forsvaret og Oslo kommune. Avtalen forutsatte i utgangspunktet at virksomheten, som ledd i godkjenningsvilkårene fra Sosialdepartementet for Oslo vannverk, gradvis skulle trappes ned, og at leiren etter hvert skulle omgjøres til passivt lager med minimal bosetting.

Oslo kommune hadde gitt forsvaret tillatelse til å opprettholde i alt 7 boenheter og 35 arbeidsplasser. Vilkår for dette var at eksisterende felles renseanlegg og ledningsnett ble sanert.

Forsvaret har signalisert at det av rasjonaliseringshensyn kan bli aktuelt å flytte ut deler av eksisterende virksomhet i Skar leir til andre militære anlegg. Så vidt vites arbeides det med en avklaring av forsvarets fremtidige behov for Skar leir og forhold rundt dette.

II. PLANDEL

Plandelen inneholder en skjøtselsplan og en bruksplan.

Skjøtselsplanen omhandler forholdet til primærnæringene jord- og skogbruk, og vernehensyn under utøvelse av jord- og skogsdrift. Videre inneholder skjøtselsplanen forslag om tiltak for å opprettholde eller forbedre landskapets og kulturminnes kvaliteter.

Bruksplanen gir rammer for bruken av dalen, og tar bl.a. for seg innbyggernes vilkår og behov, andre etaters virksomhet og friluftsliv og rekreasjon. Bruksplanen inneholder også enkelte forslag om tilrettelegging for friluftslivet.

6. SKJØTSELSPLAN

Forskriftens kap. III angir formålet med vernet:

"Formålet med vernet er å bevare det vakre og egenartede natur- og kulturlandskapet i Maridalen som en helhet, med særpreg fra tidligere tiders jordbrukslandskap, og med de biologiske, geologiske og kulturhistoriske elementer som bidrar til å gi området dets verdifulle karakter."

Ut fra dette er det overordnede mål for forvaltningen å opprettholde og utvikle kulturlandskapets kvaliteter og det rike mangfold i naturtyper. Det er også et mål å vise den historiske utviklingen av kulturlandskapet med dets bygninger og anlegg. Jord- og skogbruk, og andre aktiviteter, må drives på en måte som samsvarer med verneformålet. Jf. også s. 5.

Utgangspunktet for skjøtselen er dagens tilstand. Skjøtselsplanen beskriver tiltak, og gir veiledning for å opprettholde dagens kvaliteter i kulturlandskapet. Noen områder, som tidligere slåtte- eller beitemark, foreslås satt i stand ved rydding og slått. Skjøtsel og opprusting av enkeltelementer; spesielle biotoper, kulturminner mm., foreslås også i noen tilfelle. Maridalens Venner har utarbeidet en skjøtselsplan for et areal mellom Gamle Maridalsvei nord for Hammeren og Lautabekken. Skjøtselsplanen inngår i denne forvaltningsplanen.

Eier eller bruker har ansvar for å ta hensyn til vernet under sin drift av eiendommene. Skjøtseltiltak som går ut over dette er forvaltningsmyndighetens ansvar i samråd med eier eller bruker.

I kapitlene 6.1 til 6.4 presiseres verneforskriftens bestemmelser når det gjelder utøvelse av jord- og skogbruksdrift, i forhold til kulturminner og til spesielle naturelementer. Dette er en veiledning for den enkelte bruker. I 6.5 foreslås tiltak for de enkelte skjøtselkategorier, og for spesielle elementer som enkeltrær og alleer. Det refereres her til vedlagt kart.

6.1 Jordbruk

Kulturlandskapet fremstår som et uttrykk for samspillet mellom naturgrunnlaget og menneskers virksomhet gjennom tidene. Kulturlandskapet er dynamisk. Dersom bruken endres eller opphører, endres landskapet. Verneverdiene i Maridalen beror på at landskapet holdes i hevd gjennom bruk av jord og skog.

Jordbruket er den viktigste former og bruker av landskapet og har bidratt til at kulturlandskapet i Maridalen fremstår som verneverdig. Det er nødvendig med fortsatt jordbruk for å oppfylle verneformålet. Verneforskriften tillater "Vanlig jordbruksdrift på eksisterende dyrkede arealer, herunder nødvendig grøfting.", jf. kap. V, pkt. 3.

Verneforskriften gir ikke grunnlag for å kreve spesielle driftsmåter, eller legge begrensninger på vanlig økonomisk drift av eksisterende jordbruksarealer. Jordbruket må imidlertid drives slik at det ikke forringer verneverdiene, og ivareta verdifulle og karakteristiske landskapselementer knyttet til jordbrukslandskapet, jf. kap. IV.

I et langsiktig perspektiv er det ut fra formålet med vernet ønskelig med overgang til mer allsidig drift, særlig med dyrehold. Det er også ønskelig å kunne benytte jordbruket i opplysningsøyemed, både for å vise dagens driftsformer og eldre tradisjoner og redskaper.

For jordbruket kan gjennomføringen av verneformålet deles i to grupper, og omfatter:

1. De tiltak og forhold som gjelder driften (hensyn som må tas)
2. Skjøtsel og pleie av landskapet av hensyn til vernet, jf. 6.5.

I det følgende utdypes verneforskriftens bestemmelser og retningslinjer for driften av jordbruksarealene:

Nydyrking er tillatt, med de begrensninger som ligger i verneforskriften, jf. kap. IV. Ut fra vernehensyn er det ønskelig at tidligere dyrka areal som i dag er tilplantet tas i bruk som jordbruksarealer igjen.

Oppdyrking av restområder som naturlig beitemark og voller, åkerholmer, gamle ferdselsveier, hustuffer og hager er ikke tillatt. Jf. verneforskriften, kap. IV pkt. 1, 2 og 5.

Randsoner må ikke fjernes. Jf. verneforskriftens kap. IV pkt. 4. Randsonene bør imidlertid skjøttes i samsvar med retningslinjene i pkt. 6.5.7.

Permanente vanningsanlegg skal godkjennes av forvaltningsmyndighet, jf. verneforskriftens kap. VI pkt 2.

Bruk av gjødsel på dyrka mark og kulturbeite er tillatt, jf. verneforskriftens kap. V pkt. 3. *Naturlig beitemark må ikke gjødsles.*

Oppføring av *faste gjerder* krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten, jf. verneforskriftens kap. VI pkt. 6. Gamle gjerdetraseer bør følges og stedegne gjerdetyper bør benyttes, f.eks. forskjellige former for skigard, stokkgard eller sauenetting. Verneforskriften er ikke til hinder for bruk av elektrisk gjerde eller andre enkle, tidsbegrensede, innretninger.

Verneforskriften forbyr bruk av *plantevernmidler* unntatt på dyrka mark eller kulturbeite. Jf. kap. IV pkt. 1 og kap. V pkt. 3. Dette vil si at plantevernmidler ikke skal brukes i randsoner, åkerholmer, åkerrenner, veikanter mm. Unntaket kan være spesielle skjøtseltiltak i samråd med forvaltningsmyndigheten dersom det fremmer verneformålet.

Bekkelukking og grøftelukking er ikke tillatt, jf. verneforskriften, kap. IV pkt. 1. Nødvendig vedlikehold av åpne og lukke-

de grøfter, og nødvendig rydding og slått for å hindre gjengroing kan foretas. Jf. verneforskriften kap. V pkt. 5.

Grøfting av våtlendt mark, som ikke er dyrket eller tidligere grøftet, er forbudt, jf. verneforskriften, kap. IV pkt. 1. Eksisterende grøfter på dyrka mark kan vedlikeholdes og ny grøfting av dyrka mark er tillatt, jf. verneforskriften kap. V pkt. 3 og 5.

Bakkeplanering, oppfylling, masseuttak eller annen terrengendring er ikke tillatt, jf. verneforskriften, kap. IV pkt. 1. Dette gjelder ikke ved oppføring av bygninger eller anlegg i tilknytning til landbruk eller mindre terrengendring på dyrka mark, når dette er godkjent av forvaltningsmyndighet, jf. kap. VI pkt. 2.

Egenartede og dekorative *enkeltrær, trerekker* og *alleer* skal bevares, jf. verneforskriften kap. IV pkt. 5.

6.2 Skogbruk

Ca. 70% av arealet innen verneforslaget er skog. De skogkledde åsene står som en intakt ramme rundt dalbunnen, hvor landskapet veksler mellom åpen kulturmark, vann og skogkledde arealer. Måten skogen drives på har betydning for landskapets art og karakter, og skogsdriften må vurderes opp mot formålet med vernet. Målet for skogbehandlingen fremgår av verneforskriftens kap. IV, pkt. 3, første strekpunkt:

«Skogsdriften skal legge til rette for bevaring av et variert og flersjiktet skogbilde og et stabilt landskapsbilde, som samtidig bidrar til å opprettholde skogens biologiske mangfold.»

Samtidig er det en forutsetning at skogproduksjonen og et drivverdig skogbruk opprettholdes.

6.2.1 RETNINGSLINJER FOR SKOGBRUKSPLANLEGGING

Drift av skogen skal foregå etter plan godkjent av forvaltningsmyndigheten, og verneforskriftens kap. IV angir hva forvaltningsmyndigheten vil legge særlig vekt på ved vurdering av planer for skogbruket. Punkt 3 omhandler forholdet til skog-

bruket spesielt, men skogbruksutøvelsen er også underlagt områdets generelle vernebestemmelser. For øvrig gjelder også *Forskrift om skogbehandling og skogsdrift for skogområder i Oslo og nærliggende kommuner, (Marka)*.

Generelt bør skogbruket drives mest mulig naturtilpasset. Voksestedets egenskaper bør utnyttes bl.a. gjennom vektlegging av vegetasjonstype som grunnlag for å bestemme skogbehandlingen. Dette innbefatter også at treslags sammensetningen er tilpasset de naturlige forhold på voksestedet. Skogbehandlingen må legge til rette for en fremtidsskog med plante- og dyreliv i mange sjikt. Tørre og hule trær, høye og morkne stubber, samt osp og andre store lauvtrær skal finnes rikelig i skogen. Under skogkultur og foryngelse skal det legges til rette for et skogbilde med stammevis og gruppevis innblanding av andre treslag enn hovedtreslaget. Lauvinnslag bør etterstrebes i alle faser av skogens utvikling.

I det følgende kommenteres bestemmelsene i verneforskriftens kap. IV pkt 2-5:

Biotoper med vesentlig betydning for skoglandskapet skal bevares:

Rent generelt er det viktig å ivareta en sammensetning av arealer og elementer som har stor betydning for artsmangfoldet. Noen slike arealer er avmerket på kart datert januar 2002, særlig innenfor Oslo kommunes skoger. For noen andre eierdommer kan det være behov for ytterligere registreringer.

Arealer med *lang kontinuitet* har ikke vært utsatt for skogbrann, sterk gjennomhogst eller andre større kalamiteter på svært lang tid. Disse arealene blir mer artsrike jo eldre de blir. Naturlig ligger de ofte i søkk, langs bekkedaler og kløfter, og i nord- og østvendte hellinger. Forskjellige typer *fuktskoger* som *sumpskoger*, *myrer*, *myrkanter*, *bekkedaler* eller *bekkekløfter* har naturlig stort artsmangfold, variert og mangealdret skogbilde med stor andel lauvtrær. Verneforskriften sikter mot å bevare områdene mot hogst som reduserer artsmangfoldet.

Berghammere og *rasmarker* har spesielle økologiske forhold, forskjellige avhengig av lokalitetenes eksposisjon. Områdene har et opprinnelig preg, selv om trærne ikke nødvendigvis er gamle. Det skal ikke hogges i slike arealer.

Arealer med *edellauvskog* og *edle lauvtrær* tas vare på. Edellauvskogene i Norge er rester av vegetasjonstyper som tidligere hadde stor utbredelse og er de mest artsrike skogene i landet. Mange sjeldne arter er knyttet til edellauvskogen og til de enkelte treslag, hvorav eik fremheves som spesielt verdifullt.

Gamle lauvtrær bør generelt bevares. Både levende og døde gamle lauvtrær er et karaktertrekk ved naturlig barskog og har stor verdi for arts mangfoldet. For øvrig legges vekt på å ta vare på innslag av osp.

Mange truede og sårbare arter er knyttet til svært gamle trær. Et antall trær bør derfor utvikle seg fritt i skogen til *livsløpstrær* som står igjen ved skogbehandlingen og får dø og brytes naturlig ned i skogen. Dette letter forholdene for enkelte arter og gjør skogen mer artsrik. Det bør finnes minst 10 livsløpstrær pr. ha., fortrinnsvis i holt og i forbindelse med randsoner. Alle treslag som naturlig hører hjemme på voksestedet bør være representert som livsløpstrær. Ved avstandsregulering og tynning kan livsløpstrær velges ut på et tidlig tidspunkt.

Spillplasser og *dagområder* for storfugl og *reirtrær* for rovfugl, med *nærområder* skal bevares. Leveforholdene til mange dyrearter blir ivaretatt gjennom et variert og stedstilpasset skogbruk. Enkelte arter krever imidlertid spesielle hensyn. På spillplasser for storfugl og i dagområdene skal man være særlig omhyggelig ved valg av hogstform. Det samme gjelder i områdene i tilknytning til rovfuglreir. Kjente reirtrær for rovfugl, også for tiden ubenyttede, skal ikke hogges. Om skogbehandling i tilknytning til spillplasser og rovfuglreir vises til markaforskriftens § 3-4 (oppretholdelse av arters levevilkår)

Ved foryngelseshogst bør lukkede hogstformer, eventuelt små frøtrestillinger eller småflater brukes:

Som hovedregel bør det brukes lukkede hogstformer. Stammevis og gruppevis bledningshogst bør benyttes, i kombinasjon med småflater (ca. 5 daa) og mindre skjermstillingshogster (ca. 5 daa). I furuskog kan små (inntil 5 daa) frøtrestillinger brukes.

Flater og frøtrestillinger skal tilpasses terrengforhold og de økologiske forholdene på stedet.

Hogstflater og frøtrestillinger med større areal kan tillates av forvaltningsmyndigheten dersom det er klarlagt at andre hogstformer er meget uegnet, både med hensyn til verneforskriftens mål med skogbehandlingen (jf. 1. strekpunkt) og når det gjelder et rimelig krav til skogøkonomi. Dersom hogst av flater blir nødvendig, skal disse begrenses, og tilpasses landskapets former og linjer og de økologiske forholdene på stedet. Ved flatehogst skal forhåndsgjenvekst, innslag av lauvskogog busker og døde og døende trær bevares.

Av hensyn til landskapsbildet skal skogbildet opprettholdes ved avvirkning på koller åsrygger og rabber.

Så langt det er mulig bør forynging skje naturlig:

Dersom planting blir nødvendig, skal det benyttes stedege treslag. Det vil si arter som forekommer naturlig på voksestedet, og fra de nærmest liggende sankeområder innenfor hver proveniens. Jf. for øvrig *Forskrift om skogfrø og skogplanter* av 1. mars 1996.

Etter avvirkning av tilplantet tidligere dyrka mark eller beitemark skal det ikke plantes. Disse områdene ligger oftest eksponert i tilknytning til jordbrukslandskapet i dalbunnen. Dersom områdene ikke omdisponeres til tidligere bruksmåter, skal de forynges naturlig dersom de avvirkes ved åpne hogster.

Eksisterende åpne sletter i skogen, voller etc tillates ikke tilplantet. Fortrinnsvis bør disse holdes åpne på tradisjonell vis. Hvis dette er urealistisk bør de få gro igjen naturlig. Dersom disse områdene overlates til seg selv vil de suksessivt gro igjen men likevel i relativt lang tid, beholde noen kvaliteter når det gjelder artssammensetning..

Ungskogarealer og planta skog skal skjøttes i tråd med den naturlige treslagsdynamikken på stedet:

I skogskjøtselen skal det vektlegges å bevare en treslagsammensetning som har grunnlag i vegetasjonstypens naturlige suksesjonsfaser. Dette vil si at ungskogpleien i de fleste vege-

tasjonstyper skal legge til rette for å opprettholde et betydelig løvinnslag gjennom skogens forløp.

Ungskogskjøtselen må også legge til rette for en skogutvikling som favoriserer valg av lukkede avvirkningsmetoder hvor dette er naturlig.

Randsoner og åkerholmer skal bevares. Det vises til 6.5.7.

6.2.2. PRAKTISKE KONSEKVENSER

Skogbruket skal drives etter plan, som godkjennes av forvaltningsmyndigheten for bestemte tidsrom. Planen vil i hovedsak være grunneiers egen skogbruksplan iht. markaforskriften, med tilpasninger som er beskrevet i det foregående. Årlige planer for avvirkning og skjøtsel legges fram for forvaltningsmyndigheten. Jf. 6.5.1.

Dersom det oppstår situasjoner eller spesielle tilfeller hvor det er nødvendig å fravike en godkjent plan kan forvaltningsmyndigheten gi tillatelse til dette iht. verneforskriftens kap. VI pkt. 7.

6.3 Kulturminner

Kulturminner er i kulturminneloven definert som alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjoner til. Kulturmiljøer er områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng. Etter kulturminneloven kan kulturhistorisk eller arkitektonisk verdifulle kulturminner eller kulturmiljøer vernes.

Kulturminnelovens kap. 4 har en nærmere beskrivelse av hva som forstås med kulturminner. Loven gjør et viktig juridisk skille mellom automatisk fredete kulturminner og andre kulturminner. Automatisk fredete kulturminner er kulturminner (fornminner) fra forhistorisk tid og middelalder inntil 1537, samiske kulturminner eldre enn 100 år og skipsfunn mv. eldre enn 100 år. I tillegg har vi kulturminner som er fredet etter spesielt vedtak.

Det foreligger ingen systematisk registrering av automatisk fredete kulturminner i Maridalen. Av kjente automatisk fredete kulturminner, kan nevnes ruinene av Margaretakirken og en bygdeborg på østsiden av Maridalsvannet. Av nyere tids kul-

turminner finnes en registrering i rapporten *En bynær bygd - kulturminner og kulturlandskap i Maridalen* (Per Nilsen 1989).

Mange kulturminner som ikke er fredet, er verdifulle minner om menneskers liv og virke. Det gjelder bl.a. spor etter gårdsdrift, sagdrift og gamle veifar. Dette er kulturminner vi må forsøke å ta vare på og bringe videre til kommende generasjoner. Det er av betydning for verneverdiene i landskapet i Maridalen at kulturminnene ikke ødelegges, men ivaretas i den grad det er mulig. Jf. verneforskriftenes

kap. IV, pkt. 1, hvor det er forbud mot:

« - fjerning eller inngrep i kulturminner som gamle hustufter, hageanlegg, rydningsrøyser, steingjerder, heste- og kjerreveier, stier m.m. ...».

Det er en målsetting å sørge for tilgjengelighet og opplysning om kulturminnene ved skilting og skjøtsel. En viktig målsetting er også å visualisere landskapets utvikling frem til dagens landskapsbilde.

De antikvariske myndigheter avgjør om, og i tilfelle på hvilken måte tilrettelegging av automatisk fredete kulturminner kan iverksettes. Tilrettelegging vil foregå i samråd med forvaltningsmyndighet og grunneier. Ansvar for tilrettelegging av andre kulturminner avhenger av hvilke tiltak det gjelder. Forslag til skjøtsel av utvalgte lokaliteter fremgår av pkt. 6.5.9.

Nedenfor omtales forskjellige typer kulturminner etter kulturminneloven og det er forsøksvis satt opp retningslinjer for hvordan disse best bevares under bruk og forvaltning av dalen.

6.3.1 KULTURMINNER TILKNYTTET JAKT, FISKE OG FRILUFTSLIV

Dette er spor fra veidekulturen, bondesamfunnets attåttnæring og jakt som hobby. Videre gjelder det anlegg for idrett og friluftsliv. Det er ikke kjente forekomster i Maridalen.

6.3.2 KULTURMINNER TILKNYTTET JORD OG SKOGBRUK

Bygninger og anlegg i gårdsdriften, både innhus og uthus, gamle jordkjellere, smier, sommerfjøs, naust og brygger, samt hustufter inngår. Videre omfattes dyrkningsspor som viser

tidligere tiders jord- og skogbruk, som åkerterrasser, steingjerder, gjerder og rydningsstøyser.

Kulturminner tilknyttet jord- og skogbruk bør bevares mest mulig intakt, jf. verneforskriften kap. IV, pkt. 1.

Eier har generelt ansvar for vedlikehold av bygninger og anlegg. Skjøtsel som ikke er nødvendig for landbruket, kan utføres etter samråd mellom forvaltningsmyndighet, antikvarisk myndighet og grunneier, jf. 6.5.9.

6.3.3 KULTURMINNER TILKNYTTET RELIGION OG IDEOLOGI

Dette omfatter bla. gravhauger, myrfunn, kirker og kapeller. Ruinene av Margaretakirken og Maridalen kapell er slike kulturminner.

Kulturminner etter tidligere tiders religion og ideologi bevares.

Tiltak som synliggjøring ved rydding og slått kan være nødvendig. Skjøtsel utføres etter samråd mellom forvaltningsmyndighet, antikvarisk myndighet og grunneier, jf. 6.5.9.

6.3.4 KULTURMINNER TILKNYTTET INDUSTRIELLE ANLEGG

Dette omfatter spor etter forhistorisk produksjon, jernproduksjon, sagbruk, fløting og moderne industri. Som eksempler kan nevnes steinbrudd, kullmiler ved Skjerven og Kirkeby, spor etter stangjernshammeren ved Hammeren, teglverk på Nes, ullspinneri ved Vaggstein, sagbruk på Brekke, gårdssager, fløtingsaleggene langs Skjærsvjelva og Skarselva-Dausjelva og kraftstasjonen ved Hammeren.

Rester av industrielle anlegg forteller om en viktig del av dalens historie og bør bevares og vedlikeholdes i den grad det er mulig. Anleggene bør synliggjøres ved rydding, skilting og opprustning av enkelte anlegg.

Skjøtsel som rydding og istandsetting av industrielle anlegg må utføres i samråd med, eller mellom, forvaltningsmyndighet, antikvarisk myndighet og eier.

6.3.5 KULTURMINNER TILKNYTTET FERDSEL

Dette er oldtidsveier, gårdsveier, skogs- og seterveier samt tidligere veier, gamle stier og tråkk og spor etter ferdsel til vanns. Mange av dagens ferdselsårer følger de samme traseene som de forhistoriske. Av kjente veier kan nevnes Ankerveien og Greveveien.

Ved jord- og skogbruksdrift og andre tiltak må ikke gamle veifar skades eller fjernes. Jf. verneforskriften kap. IV, pkt. 1, og se vedlagt kart.

Det er ønskelig at det gamle ferdselsnett holdes mest mulig i hevd. Deler som er fjernet bør reetableres, mens andre deler bør opprustes til den standard de hadde da de var i bruk, jf. 6.5.9. og 7.2.

Gårdsveier og *gamle ferdselsveier* som er i bruk kan vedlikeholdes som grusveier i 3 m bredde. Vedlikehold omfatter tiltak som rensking av gamle grøfter og stikkledninger samt grusing. Veienes bæreevne kan økes for å tåle større belastninger, men bredde og trasé skal ikke endres. Ved grusing skal det benyttes naturgrus eller maskingrus, av materiale med liknende sammensetning som i Maridalen, jf. verneforskriften kap. V pkt 4.

Andre *gamle veifar* kan settes i stand eller rustes opp etter tillatelse fra forvaltningsmyndigheten. Ved reetablering fjernes vekstjorda og nytt bærelag av grus påføres. Tidligere trase følges og traseen må ligge i riktig høyde med sideterrenget. Veikanten og eventuelle gamle forbygninger etableres. Ved opprusting eller rekonstruksjon av bruer bør disse bygges i opprinnelig stil med trematerialer og natursteinsblokker. Jf. verneforskriften kap. VI pkt. 3.

Nødvendig vedlikehold av gamle veifar som er i bruk er eiers ansvar. Istandsetting og opprusting av gamle veifar, stier og bruer utføres i samråd med, eller mellom, forvaltningsmyndighet, antikvarisk myndighet og eier.

6.3.6 KULTURMINNER TILKNYTTET SAMFUNNSLIV OG MILITÆRVESEN

Dette omfatter forhistoriske kulturminner som bygdeborg, og skole, forsamlingshus, stasjonsbygningen på Sandermosen og militæranleggene på Skar.

Bygninger og anlegg som forteller om tidligere tiders samfunnsliv bør bevares. Minnene om tidligere bruk bør ikke forringes.

Tiltak ved bygdeborgen eller andre automatisk fredete kulturminner er antikvariske myndigheters ansvar.

6.4 Spesielle naturelementer

Dette omfatter elementer som vann, bekker, elver, våtmarksområder og geofaglige forekomster. Alleer, lauvingstrær og karakteristiske enkeltrær inngår, likeledes verdifulle botaniske forekomster og faunabiotoper.

Noen ganger er enkle forholdsregler tilstrekkelig for bevaring mens aktiv skjøtsel er nødvendig i andre tilfeller. I det følgende gis generelle retningslinjer om behandling av spesielle naturelementer.

Om konkrete skjøtseltiltak, se 6.5.2.

6.4.1 VANN, BEKKER, ELVER, OPPKOMMER OG DAMMER

Vann, bekker, elver, oppkommer og dammer utgjør store deler av områdets areal og er av stor betydning for naturmiljø og landskap

Vann, bekker, elver, oppkommer og dammer bevares uten inngrep, som lukking eller omlegging, jf. verneforskriften kap. IV, pkt. 1.

Randsoner, strandsoner og øyer bør utvikle seg naturlig eller skjøttes målrettet og skånsomt. Se om randsoner i kap. 6.5.2. og 6.5.7.

Kanaler og åpne grøfter langs dyrka mark kan renskes og ryddes for å vedlikeholde nødvendig drenering. Jf. verneforskriften, kap. V pkt. 5 og forvaltningsplanens 6.1. Når stabil tilstand er inntrådt, bør man være forsiktig med inngrep.

Tiltak for å sikre drikkevannet hindres ikke av verneforskriftene, jf. kap. V pkt. 2 og 4 samt kap. VI pkt. 10. Oslo kommune forvalter drikkevannet iht. *Forskrift om vannforsyning og drikkevann m.m.*, datert 1.1.1995.

6.4.2 MYRER OG DELTAOMRÅDER

Dette omfatter Sørbråtmyra og Lautabekkens utløp i Maridalsvannet. Områdene har tidligere vært beitet og slått, men er under gjengroing.

Det er et mål at områdene holdes ved like, og på sikt skjøttes ved slått, rydding eller beiting. Ved Lautabekken har Maridalens venner satt i gang skjøtseltiltak i samråd med grunneier.

Forvaltningsmyndigheten er ansvarlig for skjøtseltiltak som foreslås, i samråd med grunneier. Se 6.5.2.

6.4.3 GEOFAGLIGE FOREKOMSTER

Dette er bergartsforekomster og kvartærgeologiske elementer, som israndavsetninger, gamle strandlinjer, bekkedeltaer, jettegryter og skuringsstriper.

Geofaglige forekomster må bevares slik at de kan benyttes i undervisning, og være en dokumentasjon på landskapets tilblivelse og utvikling. *Masseuttak og bakkeplanering* er ikke tillatt, jf. verneforskriftene kap. IV, pkt. 1. De geologiske forekomstene har derved en tilfredsstillende sikring.

6.4.4 ALLEER OG TREREKKER

Langs enkelte gårdsveier og gamle ferdselsveier finnes alleer og trerekker med varierende tilstand. Gamle fotografi og stubberester viser alleer og trerekker som er fjernet.

Alleer og trerekker skal ikke fjernes, jf. verneforskriftens kap. IV pkt 5. Det er en målsetting at alleer og trerekker skjøttes, slik at de opprettholdes eller forbedres. Det er ønskelig at noen tidligere alleer reetableres, jf. 6.5.8.

Som skjøtsel utføres nødvendig beskjæring for å fremme ny vekst og bedre kroneutviklingen. Supplering med nyplanting bør utføres hvor trær har gått ut eller deler av alleen er fjernet. Trærne og deres rotsoner må sikres gode utviklingsmuligheter ved at de har rimelig avstand til pløyd mark og veier med tyngre belastning.

Forvaltningsmyndigheten har faglig ansvar, og kan bistå grunneier ved skjøtsel og nyetablering. Etablering og skjøtsel av alleer skal foregå i samråd med grunneier.

6.4.5 LAUVINGSTRÆR

Lauvingstrær ble brukt til høsting av dyrefôr. Det var vesentlig ask og lind som ble benyttet, men også bjørk, rogn, selje og osp. Trærne har ofte en "kandelaberform".

Det er en målsetting at gamle lauvingstrær bevares og vedlikeholdes og at noen nye tas i bruk. Trærne lauves på tradisjonelt vis. Det er ønskelig å starte lauving av noen yngre trær i utvalgte områder, se 6.5.2. og 6.5.3.

Forvaltningsmyndigheten har et overordnet ansvar for tiltak, som utføres i samråd med grunneier. Maridalens Venner har satt i gang skjøtsel i noen områder.

6.4.6 ENKELTRÆR SOM PREGER LANDSKAPET

Dette omfatter kongeeikene, tuntrær og andre trær som har stått fritt og fått utvikle seg, og som utgjør markerte elementer i landskapet.

Trær som preger landskapet skal ikke fjernes, jf. verneforskriften kap. IV pkt. 5. Trærne bør bevares og vedlikeholdes ved skjøtsel. Noen nye "landskapstrær" bør etableres.

Om nødvendig fjernes tilstøtende trær for å sikre rotsonen og næringstilgangen, se. 6.5.8.

Forvaltningsmyndigheten har faglig ansvar for skjøtsel, og kan bistå ved nyetablering. Skjøtsel og planting skal foregå i samråd med grunneier.

6.4.7 SPESELLE BOTANISKE FOREKOMSTER

Områdene har særlig verneverdi. Her inngår i det vesentlige arealer med gråor-heggeskog og svartorsumpskog, men det kan også være lokaliteter som er biotoper for spesielle arter. Områdene fremgår på kart, vedlegg I. Om skjøtsel av de enkelte lokaliteter, se 6.5.2.

Områder med spesiell botanisk verdi skal skjøttes på en slik måte at den botaniske verdien fremmes.

For enkelte lokaliteter av svartorsumpskog kan det være aktuelt med forsiktig fjerning av gran. I mindre områder med naturskog, områder med mye nedbrytningsmateriale (døde og råtne stammer) og områder med særlig stor landskapsverdi bør skogen få utvikle seg mest mulig naturlig.

Områdene ivaretas i hovedsak gjennom grunneiers skogbruksplan, jf. verneforskriften kap. IV pkt. 3 og 4.

6.4.8 FAUNABIOTOPER

Maridalens store variasjon i naturtyper gir livsmiljø for en rik fauna. Dalen inneholder biotoper for elvemusling, bever og hekkende rovfugl. Området er potensiell biotop for arter som for øyeblikket er sjeldne i norsk fauna. Dalen utgjør et regionalt viktig vinterområde for elg og rådyr, og huser en meget artsrik fuglefauna.

Viktige biotoper må ivaretas slik at artene fortsatt får gode muligheter for utvikling. Forvaltningsmyndigheten vil, ved godkjenning av skogbruksplaner og hogstplaner, påse at kjente biotoper ikke skades. Jf. verneforskriften kap. IV pkt. 3.

Kart

6.5 Skjøtselsoner og -forslag (jf. vedlagt kart, datert januar 2002)

På skjøtelskartet er verneområdet inndelt i soner med forskjellige krav til behandling. Hovedkategoriene er dyrka mark og skog. I og mellom disse er det delområder hvor det foreslås tiltak for å fremme verneformålet, eller områder hvor verneformålet best ivaretas dersom det ikke foretas inngrep.

I det følgende anbefales tiltak i de enkelte områdetyper. Lokalteter som utpeker seg som særlig verdifulle omtales spesielt. Disse har fått egne signaturer på kartet. Randsoner og åkerholmer vises generelt ikke med egen signatur men skjøtsel omtales likevel i dette kapitlet.

Skjøtelsforslagene bygger på foreliggende kunnskap, bla. på bakgrunn av eldre flybilder. Ny erfaring og kunnskap kan gi grunnlag for revisjoner.

6.5.1 SKOGOMRÅDER

Skogsonen omfatter først og fremst lisdene, som utgjør størstedelen av landskapsvernområdet. Forskjellige nøysomme barskogsamfunn dominerer, mens skogen i dalbunnen er langt mer sammensatt. Her finnes mange skogtyper og en stor variasjon i arter. Lauvinnslaget er betydelig.

Målet for skogbehandlingen å oppnå et variert og flersjiktet skogbilde og et stabilt landskapsbilde, og å sikre livsmiljøet for planter og dyr. Samtidig er forutsetningen at skogproduksjonen og et drivverdig skogbruk opprettholdes.

Skogen drives i hovedsak etter plan, som skal godkjennes av forvaltningsmyndigheten. Planen utarbeides i henhold til bestemmelsene i verneforskriftens kap IV, og retningslinjer i kap 6.2.1. i denne planen. For øvrig ligger også *Forskrift om skogbehandling og skogsdrift for skogområder i Oslo og nærliggende kommuner (Marka)* til grunn for skogbehandlingen.

Grunneier eller bruker har ansvar for å forvalte skogen i henhold til verneforskriften. Årets planer skal legges fram for forvaltningsmyndigheten. Her skal det framgå hvilke bestand som skal skjøttes eller avvirket, og hvordan. Likeledes skal driftsmåter, driftsveier og velteplasser framgå.

Forvaltningsmyndigheten skal påse at skjøtsel og drift utføres i samsvar med godkjent plan.

6.5.2 OMRÅDER SOM SKJØTTES SPESIELT

Dette er områder som i dag utpeker seg som særlig verdifulle og karakteristiske elementer i Maridalens landskap. Områdene har verneverdier forbundet med f.eks. vegetasjonstyper, dyreliv, kulturpåvirkning eller spesielle landskapstrekk. Randsønnen rundt Maridalsvannet, og bryn som er rike på edle lauvtrær ved Sander gård omtales her. Lokalitetene har mørk grønn farge på kartet (vedlegg I) og er nummerert C 1 osv.

Der disse områdene ligger på Oslo kommunes eiendommer inngår de i hovedsak i forslag til flerbruksplan for kommuneskogene. Andre arealer som inngår i flerbruksplanen som verne- eller bevaringsskogområder, er gitt egen skravor på kartet.

Utvalget bygger i hovedsak på følgende registreringer og vurderinger:

- *Maridalen. Botaniske undersøkelser av verneverdier.*
- *Naturregistreringer i skogbestand i Oslo kommunes skoger.*
- *Maridalen. Synpunkter på åtgjerder.*
- *Verdifulle kulturlandskap i Oslo og Akershus fylker.*

Målsettingen med skjøtselen er å bevare eller forsterke områdenes karakter. Noen av områdene bør inntil videre utvikle seg uten tiltak, mens det for andre vil være aktuelt med skjøtsel for å fremme spesielle forhold.

I lokalitetene C3, C4, C5 og C10 foreslås tiltak nå, eller etter nærmere vurdering. For de andre lokalitetene foreslås ikke skjøtsel i første periode.

I den grad tiltakene ikke inngår i grunneierens landbruksdrift må gjennomføring av tiltak foregå i samråd med forvaltningsmyndigheten som har det overordnede ansvaret.

C1 Tidligere tomt for Brekke sag. Området er tilvokst med et stort oppslag av løvtrær. Det er et rikt dyre- og fugleliv i området, som foreløpig bør utvikle seg uten tiltak.

C2 Område ved Skjærsløelva ved Hammeren, med lauvskog av typen gråor-heggeskog. I området inngår arealer med lågurtgranskog, fattig starrsump og rik fukteng. Området

bør foreløpig utvikle seg naturlig uten skjøtseltiltak. Høgst av gran kan bli aktuelt.

- C3 Bryn og randsoner med gammel slåttemark og lauvtrær ved Kirkeby. Skogen tynnes, slått utføres i juli og de gamle lauvtrærne lauves. Området må ses i sammenheng med naboarealene mot vest, som foreslås slått, og lokalitet N7. Se 6.5.3, og 6.5.8.

Maridalens Venner har utarbeidet en skjøtelsesplan for området, i samråd med grunneier og miljøvernavdelingen. Skjøtsel er igangsatt.

- C4 Delta ved Lautabekkens utløp, med fattig starrsump, rik fukteng og rik strandsumpskog. Ut mot vannet dominerer nøkkerose og tjønnakssamfunn. Hagemarkskog omkranser området.

Området var tidligere benyttet til slåtteeing og beite. Deler var sannsynligvis dyrka. Maridalens Venner har utarbeidet en plan for behandling av området, med rydding og slått av deler av arealet. Arbeidet er i gang.

- C5 Åkerholme med rik forekomst av nattfiol. Tidligere slåtteeing og beite. Området bør holdes åpent.

- C6 Dausjøberget. Fin estetisk landskapsform og lite berørt skog, hovedsakelig lav- og lyngrik furuskog. Området bør foreløpig utvikle seg uten tiltak.

- C7 Hønefoten. Verneverdig svartorsumpskog med flere sjeldne og interessante arter. Området bør stort sett utvikle seg uten skjøtsel. Det kan på sikt være aktuelt med uttak av gran for å sikre edellauvskogen.

- C8 Skarselva mellom Skar og Sørbråtmyra. Rik strandsumpskog langs elva, med variert og rikt dyre- og fugleliv. Spesiell verdifull og variert forekomst med stort mangfold og artsrikdom nord for brua ved Vaggstein bør utvikle seg naturlig.

På delstrekninger er det foretatt dyrking helt ned til elvebredden. Ingen spesiell skjøtsel bør foreløpig utføres. Det bør eventuelt treffes tiltak for å utvikle en stabil randsone langs elva. Jf. 6.5.7.

C9 Jondalens nedre del - frodig bekkedal med verdifull vegetasjon. Bør utvikle seg uten hogst.

C10 Omfatter i hovedsak randsonen langs Maridalsvannet, og randsoner rike på edle lauvtrær ved Sander. Se ellers 6.5.7.

Randsonen langs Maridalsvannet tynnes for å opprettholde glimt av vann. Enkeltrær eller tre- og buskgrupper spares. Trær og busker med bær eller frukter spares. Særlig langvokste individer spares. Aldrende trær får stå og dø naturlig.

Ved rydding og tynning i randsonene ved Sander må det legges særlig vekt på å ivareta innslaget av edle lauvtrær.

C 11 Brannflaten fra 1992 i Turtermarka. Disponeres av Universitetet i Oslo.

C 12 Sørbråtmyra er et velutviklet myrkompleks med både næringsfattige og næringskrevende vegetasjonssamfunn samt en rik fukteng. Området har en variert og artsrik flora med sjeldne arter.

Myra og fuktenga er under gjengroing og bør skjøttes med rydding, evt. slått eller beite for å holdes åpen.

6.5.3 SLÅTTEENG

Med slåtteeenger menes enger, strandenger og myrer hvor gras tidligere var slått til fôr. Gammel kulturmark, som slåtteeenger og naturlige beitemarker, er sentrale elementer i et tradisjonelt kulturlandskap. Like viktig er det at disse arealtype-ene ofte huser en særpreget og artsrik flora og fauna som er avhengig av at områdene skjøttes ved at de holdes åpne på tradisjonelt vis.

Det foreslås å gjenoppta slått av noen tidligere enger og slåttemarker på sentrale steder i landskapsvernområdet. Dette gjelder spesielt områder hvor det i tillegg finnes lauvingstrær, gamle steingjerder og veifar. Forslag om slåtteeeng vises med lys grønn farge på kart, vedlegg I.

I tillegg er det ønskelig at det holdes åpent rundt gamle plasser og hustufter, som f.eks. Sanderstua, Slåttebråtan, Bråten m.fl.

Skjøtsel foregår ved at områder som er under gjengroing ryddes, og noen trær og busker fjernes. Dette bør gjøres midtsommers for å unngå for mye oppslag og stubbeskudd. Slått utføres hvert år etter medio juli, og alt gras fjernes. Rydding utføres etter behov. Dersom det finnes lauvingstrær i slåtteenga, bør lauving gjenopptas på enkelte av disse og noen nye lauvingstrær etableres. Slåtteengene skal ikke gjødsles.

Rydding og slått er forvaltningsmyndighetens ansvar. Tiltakene utføres i samråd og samarbeid med grunneier eller bruker og eventuelt andre interesserte.

6.5.4. BEITEMARK

Med beitemark forstås her åpne eller halvåpne arealer som beites av husdyr gjennom sommerhalvåret. Beitemark er ikke pløyet eller fulldyrket, men kan være overflatedyrket eller tidligere slått.

Beitemark var en viktig del av kulturlandskapet i Maridalen, og det er gunstig for kulturlandskapet at beiting gjenopptas på områder som tidligere har vært beitet. Det er også ønskelig å kunne gjenskape noen av de gamle hagemarkskogene som Maridalen har vært rik på, og som skogområdet nord for Kirkeby er et godt eksempel på.

Kartet viser noen arealer hvor det er fordelaktig med beite, bl.a. av hensyn til landskapets åpenhet. Disse vises med brunoransje farge på kartet. Noen av arealene beites i dag.

På grunn av oppslag og gjengroing er det behov for rydding av kratt og trær før beiting. Ved rydding spares enkelttrær og grupper av trær eller busker som kan utvikle seg til store dimensjoner og gi skygge og variasjon. Enkelte steder kan det være aktuelt å fristille trær som kan bli lunder. Naturlig beitemark må ikke gjødsles.

Beitetiltak må eventuelt settes i gang i samråd mellom grunneier, forvaltningsmyndighet og drikkevannsmyndighet.

6.5.5 DYRKA MARK

Med dyrka mark forstås fulldyrka mark. Fulldyrka mark vises med gul farge på kartet.

Det er en forutsetning at dyrka mark holdes i hevd og brukes til før eller matproduksjon.

Det er ønskelig at det dyrkede arealet utvides, ved at arealer hvor tidligere dyrking kan dokumenteres dyrkes opp.

6.5.6 PLANTEFELT SOM BØR RYDDES

Dette omfatter dyrka mark og beiter som er tilplantet med trær for skogproduksjon.

Det er ønskelig at noen arealer hvor det kan dokumenteres at dyrka mark og beite er tilplantet, på sikt ryddes og tilbakeføres til tidligere bruk, eller gis en mer åpen karakter. På kartet vises noen slike arealer med skrå skravur.

Området ved Svingen, som er hogd, bør holdes åpent, eventuelt ved beite, slått eller oppdyrking.

Forvaltningsmyndigheten vil ta opp en diskusjon med grunneier og berørte myndigheter om slike tiltak.

6.5.7 RANDSONER

Randsoner er overgangssoner mellom skog og treløse områder som dyrka mark, nakent fjell eller ur, eller overgang mellom skog og stier og veier, land og vannareal. I begrepet inngår også åkerrenner, åkerholmer og veikanter. Mellom skog og dyrka mark starter randsonene på utsiden av avskjæringsgrøfter.

Randsonene har en rekke økologiske funksjoner og tjener flere formål for naturmiljø, landskap og friluftsliv. Ifølge verneforskriften kap IV pkt 4, skal randsonene bevares.

Det er ønskelig at randsonene består og skjottes slik at de forblir stabile og karakteristiske elementer i kulturlandskapet. Randsonene tynnes for å få fram og ta vare på en sjiktvis oppbygging med feltsjikt, et velutviklet busksjikt og et variert tresjikt. Lauvtrær og furu bør ivaretas, likeledes busker og trær med blomster og bær. Eldre trær bør få stå og dø på en naturlig måte. Langs bekker og elver bør innslag av or, hassel og selje ivaretas særlig. Store osper bør spares.

Mot innmark skal lavtvoksende og stedege busk- og trearter, som f.eks. nype og hassel ivaretas, samt lauvtrær og furu. Av landskaps hensyn er det fordelaktig med et skrånende skogbryn, som også gir minst skyggevirksomhet for jordbruket. Mot skogen bør randsonens dybde tilsvare én normal trehøyde. Mot stier og veier bør randsonen gis et åpent preg med stort innslag av lauvtrær. Åkerholmer bør i størst mulig grad skjøttes i samsvar med tidligere bruk.

Veikanter bør slås. Særlig gjelder dette Maridalsveien som bør slås årlig. Se også 7.2.2. Enkeltrær og alleer samt fritt voksende busker bevares.

Skjøtsel av randsonene er en naturlig del av bruken av tilstøtende arealer og utføres vanligvis av grunneier. I noen tilfeller kan forvaltningsmyndigheten delta i slik skjøtsel. Jf. 6.5.2. og 6.5.8.

6.5.8. KARAKTERISTISKE NATUR- OG KULTURELEMENTER

Dette omfatter et utvalg av mindre forekomster som er eller har vært, karakteristiske innslag i landskapet i dalen, i første rekke store trær og alleer. Disse forekomstene bør skjøttes, eventuelt reetableres. De må ikke fjernes, jf. verneforskriften kap IV, pkt. 5 og 6.4.

Ansvar for skjøtselen vil variere, avhengig av grunneiers interesse. Forvaltningsmyndigheten vil foreta en årlig prioritering av tiltakene, som grunnlag for søknad om støtte:

N1 Allé ved Stubberud. Allétrær av ask, bjørk og lønn av høy alder og varierende tilstand.

Det bør foretas en fagmessig beskjæring av trærne for å bedre allmenntilstanden og hindre råteskader. Utgatte trær bør suppleres.

N2 Alle ved Lille Brennengen. Tiltak som N1.

N3 Alle ved Strandholt. Tiltak som N1.

N4 Trerekke ved Låkeberget. Eksisterende trekke langs sør-vestsiden av veien består av gammel bjørk i til dels dårlig forfatning.

Skadede trær stelles. Trerekka bør suppleres med ny-planting av bjørk. Planteavstand som før eller ca. 7 m.

- N6 Trerekke ved Hammeren. Tiltak som 1.
- N7 Gamle lauvingstrær av ask. Lauving av disse gjenopptas og noen nye trær lauves. Skjøtsel er igangsatt av Maridalens Venner.
- Tiltakene må ses i sammenheng med tilstøtende arealer, jf. 6.5.2.-C3 og 6.5.3.
- N8 Trerekke langs gårdsveien inn til Nes fra øst og vest er fjernet. Nye trerekker av lønn kan plantes.
- N9 Trerekke av lønn vest for Nes. Tiltak som N1
- N10 Kongeeikene ved Nes. Faglig ettersyn utføres regelmessig, og beskjæring og stell etter behov. Jordbearbeidingen må ikke skade rotsystemet.
- N11 Gammel trerekke mot Kasa er fjernet. Ny rekke av bjørk kan plantes.
- N12 Gammel trerekke mot Måsan er fjernet. Ny rekke kan plantes.
- N13 To store jettegryter ved Grønndalen bør merkes.
- N14 Gamle asketrær på Turter gis faglig ettersyn og vedlikehold.
- N15 Kandelaberbjørk på Turter gis faglig ettersyn og vedlikehold.
- N16 Granhekk langs gårdsveien til Sørbråten gård bør vedlikeholdes.
- N17 Trerekke av bjørk langs Gamle Maridalsvei. Trerekka gis faglig ettersyn og stell, og ny bjørk kan plantes i stedet for utgåtte trær.
- N18 Allé ved Nordre Skar. Tiltak som N17.

6.5.9 KULTURMINNER

Dette kapitlet baseres i hovedsak på byantikvarens *gule liste* og på registreringer i rapporten *Ei bynær bygd. Kulturminner og kulturlandskap i Maridalen* (Per Nilsen, 1989). I tillegg til Greveveien og Ankerveien er gamle veifar funnet igjen i terrenget etter gransking av gamle kart og flyfotos.

I det følgende omtales et utvalg kulturminner hvor det foreslås tiltak i løpet av skjøtselperioden. Noen tiltak er omfattende og krever stor innsats, ikke minst økonomisk. Gjennomføring er avhengig av bidrag til finansiering fra flere kilder. Dette gjelder f.eks. K1 og fløtningsanleggene langs Skjær sjøelva og Skarselva med damanlegg, K2 og K11, alle viktige kulturminner som forteller om dalens historie.

Forvaltningsmyndigheten må ta kontakt med berørte parter, bl.a. drikkevannsmyndighetene og byantikvaren, om forholdet mellom vern og bruk, og arbeide videre med spørsmål om finansiering av eventuelle tiltak.

I andre tilfeller dreier det seg om enkle tiltak som kan utføres ganske raskt. Det gjelder rydding og istandsetting av steingjerder, se K4 og K7. Noen gamle veifar og stier foreslås ryddet slik at de ikke forsvinner eller blir ødelagt ved uhell. Senere vil man ta stilling til om anleggene bør settes i stand eller restaureres. Dette gjelder K3, K5, K6, K8, K9 og K10.

Når grunnlagsmaterialet og rapporten *En bynær bygd* er videre bearbeidet kan det foretas en prioritering av verneverdier og tiltak. Det er i imidlertid viktig å være oppmerksom, slik at kulturminnene ikke ødelegges. Se verneforskriften kap. IV, pkt. 1 og 7.1.

All skjøtsel av kulturminner utføres i samråd og samarbeid med antikvariske myndigheter.

K1 Ankerveien ved Bakken og bru over Skjær sjøelva. Den siste delen av Ankerveien fram til Skjær sjøelva er ikke vedlikeholdt og delvis gjengrodd. Brua over Skjær sjøelva er borte, mens rester av brokarene finnes.

Denne delen av Ankerveien bør restaureres. Det gamle brustedet bør erstattes av en enkel trebru for fotgjengere.

K2 Elveforbygninger i Skjær sjøelva og Skjær sjødammen. Elveforbygningene, både steinmurer og tømmerforbygning-

er «flaking» bør holdes ved like slik at fløting kan utføres som demonstrasjon. Gjelder også dammen med luker og andre innretninger.

- K3 Greveveien øst for Brenners er pløyd opp. Veitraseen bør gro til med gras og skiltes i begge ender slik at den ikke forsvinner.
- K4 Gammel steingard langs veien til Sørbråten gård fristilles, renskes og vedlikeholdes.
- K5 Gammel gårdsvei mellom Hauger gård og Sørbråten gård bør ryddes der den er gjenvokst.
- K6 Gammel gårdsvei mellom Hauger gård og Søndre Skar gård. Tiltak som K5.
- K7 Steingard langs Gamle Maridalsvei ryddes for trær og kratt. Enkelte partier settes i stand.
- K8 Gammelt veifar mellom Sørbråten gård og Enga. Tiltak som K5.
- K9 Gammelt veifar mellom Enga og Movannsbekken. Tiltak som K5.
- K10 Gammelt veifar langs Skarselva, vises i terrenget som sti, som holdes åpen.
- K11 Elveforbygninger i Skarselva og Øyungsdammen. Steinmurer og tømmerforbygninger bør holdes vedlike slik at de viser tidligere tiders bruk.
- K12 Gammel vei mellom Vaggstein og Tømte. Tiltak som K5.
Traseen fortsetter gjennom Mellomkollen naturreservat.
- K13 Greveveien fra Hammeren til Hønefoten. Tiltak som K5.

7 BRUKSPLAN

Verneforskriften gir rammer for bruken av Maridalen landskapsvernområde. Bruksplanen utdyper verneforskriften og gir nærmere retningslinjer for grunneiere og brukere, og for allmennheten.

Formålet med vernet er "å bevare det vakre og egenartede natur- og kulturlandskapet i Maridalen som en helhet, og med de biologiske, geologiske og kulturhistoriske elementer som bidrar til å gi området dets verdifulle karakter." For å opprettholde verneformålet, er det viktig at bosetting og næringsgrunnlag i dalen opprettholdes. Maridalen må fortsatt være en jord- og skogbruksbygd med et livskraftig lokalsamfunn. Et økonomisk jord- og skogbruk skal opprettholdes, men med driftsmåter som lar seg kombinere med verneformålet. Jf. 6.1. og 6.2.

Bebyggelsen, andre kulturminner og kulturmiljøet forvaltes slik at de antikvariske verdiene sikres. Skjøtsel, ombygging og nybygging foretas i samsvar med retningslinjer som tar utgangspunkt i opprinnelig karakter og historie.

Det legges til rette for et naturnært friluftsliv.

7.1 Bygninger og anlegg

Verneforskriftens kap. IV, pkt 1 sier bl.a. at:

"Oppføring av bygninger, anlegg og faste innretninger, tilbygg, ombygging og omfattende eksteriørmessige endringer av eksisterende bygninger og anlegg, .." er forbudt.

I følge verneforskriftens kap. VI, pkt. 2, kan forvaltningsmyndigheten gi tillatelse til følgende kategorier byggetiltak:

«Oppføring av bygninger og anlegg som er nødvendige for landbruksdriften.

Etablering av et begrenset antall boliger i henhold til godkjent plan, inntil et antall boenheter tilsvarende 1.1.1975.

Tilbygg og eksteriørmessige endringer av eksisterende bygninger.

Lokalisering, utforming og volum på bygninger og anlegg må underordne seg hensynet til landskap, naturmiljø, kulturmiljø og byggeskikk i Maridalen.»

Det tidligere Markautvalget fikk utarbeidet en *Disposisjonsplan for Maridalen* hvor det ble foreslått en begrenset styrking av bosettingen, med inntil 40 boenheter lokalisert til indre deler av dalen. Dette tilsvarer omtrent samme antall boliger som var i dalen den 1.1.1975.

Med grunnlag i disposisjonsplanens forslag, tillater verneforskriftens kap. VI, pkt 2 etablering av boliger inntil tilsvarende antall som forelå 1.1.1975.

Det er viktig å være oppmerksom på at verneforskriften ikke foreslår disse tiltakene. Hensynet til drikkevannet er en overordnet premiss i Maridalen, og utelukker i dag en slik bosettingsøkning. Fordi vernet er langsiktig, tas det likevel stilling til dette i verneforskriften som ikke hindrer en begrenset bosettingsøkning dersom forholdene endrer seg, og hensynet til drikkevannet og andre kommunale forhold tilsier at det er ønskelig og mulig. En slik økning av bolig-tallet må eventuelt foregå etter en plan, og i samarbeid mellom kommunen, forvaltningsmyndigheten og andre berørte parter, og behandles etter plan- og bygningslovens regelverk.

Verneplanen hindrer ikke bygging i samsvar med Miljøetatens husstandsregistrering datert 16.10.87, se 7.1.2.

Tilbygg og eksteriørmessige endringer av eksisterende bebyggelse kan godkjennes etter visse retningslinjer. Se 7.1.1 og 7.1.2.

Vanlig vedlikehold som maling og reparasjoner kan utføres uten tillatelse fra forvaltningsmyndigheten, dersom samme farger og materialer benyttes og eksteriøret ikke endres.

SAKSBEHANDLING I SAKER HVOR DET KREVES TILLATELSE BÅDE ETTER NATURVERNLOVEN, FORURENSNINGSLOVEN OG PLAN- OG BYGNINGSLOVEN VIL VÆRE SLIK:

Alle bygge- og anleggstiltak som plan- og bygningsloven krever byggetillatelse eller byggemelding for, skal behandles av plan- og bygningsetaten, som avklarer forholdet til berørte etater. Behandling av søknad om tillatelse etter forurens-

ningsloven skal foreligge før søknad om tiltak forelegges plan og- bygningsetaten. Plan- og bygningsetaten skal forelegge saken for byantikvaren, og byantikvarens uttalelse skal følge saken uavkortet fram til endelig vedtak. Forvaltningsmyndigheten for landskapsvernområdet avgjør, i samråd med anti- kvarisk myndighet, om tiltaket kan gjennomføres i henhold til verneforskriften, før kommunen treffer vedtak etter plan- og bygningsloven.

7.1.1 GÅRDSBEBYGGELSE

Gårdsbebyggelsen er blant de viktige elementer i kulturlandskapet og må opprettholdes mest mulig intakt som komplette gårdsanlegg. Eksisterende bygninger bør vedlikeholdes på en slik måte at de ikke forfaller, jf. plan- og bygningslovens kap 89.

I følge verneforskriftens, kap. VI, pkt. 2, kan forvaltningsmyndigheten gi tillatelse til:

"Oppføring av bygninger og anlegg som er nødvendige for landbruksdriften»

Ved *nybygg, påbygging, ombygging og eksteriørmessige endringer* av landbruksbygninger skal byggeskikken i Maridalen følges, og følgende vektlegges ved behandling av byggesaker:

Husene, både innhus og uthus, skal være panelte bygninger på en eller to etasjer med sadeltak. Taket skal fortrinnsvis tekkes med rød takstein. Takrennene skal være i et materiale som ikke bryter med bygningenes karakter.

Vinduene skal være én-, to- eller trerams med ruter og gjennomgående sprosser.

Forholdet mellom bygningskropp, tak og vindus- og døråpninger skal være tradisjonelle og stedstypiske. Det samme gjelder for fargebruken.

Vanlig *vedlikehold* kan utføres uten tillatelse dersom eksteriøret ikke endres vesentlig. Vindusutskifting, ny farge og nytt takbelegg anses som vesentlig endring.

Gårdsbebyggelsen bør primært være knyttet til gårdsdriften som bolig, hus for dyr, og lager for redskap og landbruksprodukter. Driftsbygninger kan brukes til annen virksomhet, der-

som dette kan bidra til opprettholdelse og vedlikehold av bygningene. Slik virksomhet må ikke være i strid med verneforskriften eller andre bestemmelser.

Om saksbehandling se 7.1.

7.1.2 BOLIGHUS OG HYTTER

Med bolighus og hytter forstås alle bolighus og hytter, som ikke tilhører gårdsbebyggelsen, med tilhørende bygninger (garasjer).

Verneforskriften hindrer ikke oppføring av nye bolighus med tilhørende bygninger på tomter der det, i samsvar med Miljøetatens husstandregistrering av 16.10.1987, er flere boenheter i eksisterende hus, jf. kap. VI, pkt. 2. Se for øvrig 7.1.

Nybygg, påbygging, ombygging og eksteriørmessige endringer skal utføres slik at det ikke bryter med byggeskikk i Maridalen. Tilsvarende gjelder for valg av farge på husene. Ved behandling av byggesaker legges sterk vekt på følgende:

Påbygg må ha en rimelig størrelse i forhold til eksisterende bygning, tomtestørrelse og andre stedlige forhold som hustype, tilliggende bebyggelse og eksponering i landskapet.

Vanlig vedlikehold kan utføres uten tillatelse dersom eksteriøret ikke endres vesentlig. Vindusutskifting, ny farge og nytt takbelegg anses som vesentlig endring.

Om saksbehandling, se 7.1.

7.1.3 ANDRE BYGNINGER

Med andre bygninger forstås industri- og næringsbygg som kruttverket, kraftstasjonen og Skar leir; servicebygg som stasjonsbygningene på Sandermosen, skolen, velhuset og kapellet. Dette er viktige bygninger både kulturhistorisk og for lokalsamfunnet. Enkelte bygninger er verneverdige kulturminner.

Det er ønskelig at bygninger i denne kategori bevares og holdes vedlike i den form de har i dag, og indikerer tidligere og eventuelt nåværende bruk. Eventuell bruksendring bør ikke føre til at sporene av opprinnelig bruk forringes.

Om saksbehandling, se kap 7.1.

7.1.4 KRAFTLEDNINGER, VEIBELYSNING M.M.

Kapitlet omhandler alle typer overføringsledninger, samt veibelysning og flomlysanlegg av plasser, bygninger og idrettsanlegg. Dette gjelder først og fremst luftstrekene, stolper og armaturer, men også tilhørende anlegg som trafoer, koblingskap, master og sender- og mottakeranlegg.

Verneforskriftene inneholder forbud mot "fremføring av luftledninger, opplegg av flomlys", samt "oppføring av ... anlegg og faste innretninger", jf. kap. IV, pkt 1.

Forbudet mot flomlys omfatter belysning som kan virke visuelt forslørende og iøynefallende, og kommer i konflikt med verneformålet. Forbudet hindrer ikke vanlig, nødvendig belysning av gårdstun, parkeringsplasser, veier etc.

Verneforskriftens kap. V pkt 4 tillater vanlig vedlikehold av eksisterende anlegg.

Ytterligere veibelysning og belysning av parkeringsplasser og andre fellesanlegg skal godkjennes av forvaltningsmyndigheten som kan sette vilkår, jf. verneforskriften kap. VI, punkt 1.

SPESIELT OM KRAFTLINJER

Verneforskriftens kap. V pkt. 7 tillater: "Drift, vedlikehold og fornyelse av eksisterende energi og kraftanlegg. Med fornyelse av anlegg menes ombygginger av kraftledninger for heving av spenningsnivå og økning av linjetverrsnitt, når dette ikke vil være i strid med verneformålet".

Det understrekes at bestemmelsen i verneforskriftens kap. V pkt 7 skal omfatte tiltak som ikke medfører visuelle endringer som er i strid med verneformålet. Av bestemmelsen følger at drift, vedlikehold og fornying av kraftlinjer generelt er tillatt. Med fornying i denne sammenheng menes ombygging av kraftlinjer for heving av spenningsnivå, øking av linjetverrsnitt, nye master m.v. *når det ikke i vesentlig grad vil være til skade for verneformålet*. Dersom et eksisterende anlegg skal fornyes, og fornying kan ha innvirkning på verneverdiene, skal tiltakshaver på forhånd kontakte forvaltningsmyndigheten for å drøfte avbøtende tiltak.

Oppgradering av kraftlinjer som kan bli til vesentlig skade for verneverdiene må behandles etter søknad til forvaltningsmyndighet iht. vernebestemmelsenes kap VI pkt. 5. I hvilken utstrekning et tiltak vil kunne bli til vesentlig skade og derfor må behandles etter kap. VI pkt 5, skal avgjøres av forvaltningsmyndighet i samråd med tiltakshaver i det enkelte tilfelle.

Ut fra verneinteressene og verneformålet bør luftstrekke i Kirkebyområdet og Neskroken kables. Overflødige luftstrekk bør saneres.

7.1.5 ANLEGG, MIDLERTIDIGE INNRETNINGER OG TERRENGINNGREP

Anlegg kan være konstruksjoner, maskiner eller utstyr som lagres eller benyttes til anleggsvirksomhet på stedet. Med terrenginngrep forstås uttak av, eller oppfylling av, masser, både stedlige og tiltransporterte.

Verneforskriften gir forbud mot uttak eller utfylling av masser, jf. kap. IV, pkt. 1. Dette vil si at bakkeplanering og andre terrenginngrep er forbudt, jf. også 6.1.

Verneforskriftene inneholder også forbud mot plassering av midlertidige eller transportable campingvogner, skur, opplag o.l., jf. kap. IV, pkt. 1. Dette gjelder utvendig plassering av utstyr som ikke er en del av landbruksvirksomheten eller eiers eller brukers næringsvirksomhet tilknyttet dalen. Eventuell tvil om anleggene er tilknyttet landbruk eller eiers eller brukers næringsvirksomhet i dalen, avklares med forvaltningsmyndigheten.

Forbudet omfatter utendørs plassering av campingvogner ut over hva som er i vanlig bruk av grunneier eller bruker, og rammer ikke campingvogn på grunneiers eller brukers eget tun eller egen tomt. Det vises også til plan- og bygningslovens § 85.

Eksisterende næringsvirksomhet som på vernetidspunktet har lovlig tillatelse i henhold til plan- og bygningsloven eller annet lovverk kan fortsatt utøves.

7.2 Samferdsel: veier og jernbane

7.2.1 JERNBANE

Dette omfatter Gjøvikbanen, som går gjennom landskapsvernområdet på østsiden av Maridalsvannet.

Verneforskriftens kap V pkt 4 tillater: "Vanlig vedlikehold av eksisterende hus, veier og anlegg, herunder drift og vedlikehold av jernbanens infrastruktur med tilgrensende stasjonsområder ...". Jf. også 7.1 og 7.1.3..

Etter verneforskriftens kap VI pkt 9 kan forvaltningsmyndigheten gi tillatelse til: "utbedring av jernbane, herunder investering i eksisterende infrastruktur med tilgrensende stasjonsområder". Forvaltningsmyndigheten kan sette vilkår for tiltaket.

Sandermosen stasjon er regulert til spesialområde bevaring iht. plan - og bygningsloven, og er underlagt reguleringsbestemmelser knyttet til reguleringsplanen i tillegg til bestemmelsene nevnt over.

7.2.2 KJØREVEIER

Her menes kommunale veier som er åpne for vanlig ferdsel, skogsveier og driftsveier for jordbruket samt adkomstveier til gårdsbruk og boliger.

Bygging av nye veier er forbudt. Vanlig vedlikehold av eksisterende veier er tillatt. Jf. verneforskriften, kap. IV pkt. 1 og kap. V pkt. 4.

KOMMUNALE VEIER

Vanlig vedlikehold av eksisterende vei kan foretas, jf. verneforskriften kap V pkt. 4. Dette omfatter tiltak som vedlikehold av kjørebane og asfalt, grusing av skulder, rensking av grøfter og stikkrenner samt rydding av veiskråninger.

Nødvendig utbedring for å bedre sikkerheten kan tillates etter søknad til forvaltningsmyndigheten, jf. verneforskriften kap VI, pkt. 4.

Veiskråningene bør skjottes ved at buskas og kratt ryddes. Kantslått bør utføres hvert år etter 1. august. Kvist og gras fjernes for å fremme kantfloraen. Ved rydding og kantslått må alletrær, spesielle enkelttrær, verdifulle busker og bryn spares jf. 6.5.7, om stell av randsoner. Kulturminner må ikke skades ved veivedlikehold.

Veimerking og skilting bør begrenses til et minimum. Ved eventuell bruk av veirekkverk bør det benyttes stabbesteiner eller rekkverk av tre. Oppsetting av veirekkverk krever tillatelse fra forvaltningsmyndigheten, jf. verneforskriftens kap. IV pkt. 1 og kap. VI pkt 4 og 6.

SKOGSVEIER, DRIFTSVEIER, ADKOMSTVEIER

Vanlig vedlikehold er tillatt, jf. også 6.3.5. Breddeutvidelser, omlegginger og omfattende opprustning er ikke tillatt, jf. verneforskriftens kap IV pkt. 1.

Ved rydding langs veiene og grøfterensk må ikke verdifulle alleer, enkelttrær og kulturminner ødelegges. Jf. også stell av randsoner, kap. 6.5.7.

7.3 Jakt og fiske

Vilt og fisk forvaltes i henhold til de respektive lover. Jakt- og fiskerettighetene endres ikke ved verneplanen.

7.4 Tilrettelegging for allmennheten (friluftsliv)

Maridalen landskapsvernområde gir gode forhold for naturnært friluftsliv, og opplevelse av naturen og kulturlandskapet med dets variasjon og mangfold. Maridalen gir også mulighet for studier av økologi, geologi og plante- og dyreliv. I et godt bevart kulturlandskap og bygningsmiljø, kan kulturlandskapets utvikling og historie studeres. Det bynære landbruket gir storbyens befolkning anledning til å oppleve og få kunnskap om landbruksdrift og landbrukets vilkår, historie og muligheter.

Allmennhetens ferdsel i dalen er styrt av bestemmelsene i friluftsløven. Ridning og kjøring med hest styres av de begrensninger som er gitt i vedtak av bystyret 30.8.1973.

Etter verneforskriftens kap VI pkt. 11, kan forvaltningsmyndigheten gi tillatelse til enkle tiltak for friluftslivet, som ikke er

i konflikt med verneformålet". Ønsket tilrettelegging for allmennheten er først og fremst en forsiktig supplering og opprusting av ferdselsnettverket. Turveier og stier bør være sammenhengende, godt ryddet og merket, og ligge slik at de gir en variert opplevelse av naturminner, kulturminner, vann og kulturlandskap, jf. 7.4.2.

Det skal arbeides videre med en plan for et ferdselsnettverk, herunder en enkel vei for ferdsel til fots og med sykkel, som ikke bryter med landskapets former og karakter og som primært benytter gamle ferdselsårer. Arbeidet med et forslag til sti- og turveinett er en oppgave som kan legges til rådgivende utvalg.

7.4.1 TURVEIER, STIER OG SKILØYPER

Det er et mål å knytte sammen og oppruste noen gamle ferdselsveier og stier slik at de gir et mest mulig sammenhengende nett for ferdsel i Maridalen, og med tilknytning til skogsveiene i Marka. Turveiene skal ha god tilknytning til tiliggende boligområder og byens gang- og sykkelveinett.

Turvei er her skogsveier, driftsveier og gamle veifar som er åpne for turgåere og syklistene og bilkjøring kun er tillatt for drift, eller etter tillatelse.

Ved opprustning av noen gamle ferdselsveier og driftsveier og rekonstruksjon eller nybygging av enkelte strekninger kan sammenhengende turveier for ferdsel til fots og med sykkel oppnås. Det vil være behov for grøfterensking, rydding, grusing og planering samt bygging og forsterking av bruer. Jf 6.5.9 og 7.4.2.

Turveiene bør fortrinnsvis ligge på offentlig grunn, ikke gå gjennom gårdstun og ikke ligge slik til at de oppmuntrer ferdsel på dyrka mark.

Sti er her turstier, gamle veifar og kulturlandskapsstier. Stinetet består av eksisterende blåmerkede stier og enkelte gamle stier, tråkk og ferdselsveier.

Noen av stiene kan knyttes sammen slik at det gir varierte turmuligheter. For opplevelse av kulturlandskapet kan det legges opp til kulturlandskapsstier, som stort sett vil følge driftsveier, gamle ferdselsveier og stier. På enkelte strekninger

vil det være ønskelig om stiene kan ligge langs dyrka mark og mellom dyrka mark og beite.

Noen gamle stier og tråkk trenger rydding der de har grodd igjen og bør ryddes i en bredde på ca. 1 m., gjerne med oppkvisting av trær i stedet for felling. Ved bløte partier og over bekker og elver bør det stokklegges, bygges klopper eller bruer. Ved kryssing av gjerder og steingarder bygges le, grunder eller spesielle stiger. Jf. også 7.4.2.

Eksisterende blåmerkede stier kan ryddes, vedlikeholdes skiltes og merkes som tidligere. Jf. verneforskriften kap V pkt 6.

Skiløyper er her merkede og ryddete løyper for skigåing. Det foreslås ikke anlegg av nye skiløyper. Terrenginngrep for anlegg av nye skiløyper i landskapsvernområdet må unngås, jf. verneforskriftene kap. IV, pkt. 1. Skiløypene skal i størst mulig grad følge stier og veier der de ikke går over vann og jorder.

Eksisterende skiløyper kan ryddes, vedlikeholdes, skiltes og merkes som tidligere, jf. verneforskriften kap. V pkt 6.

7.4.2 TILTAK FOR OPPRUSTNING AV STI- OG TURVEINETTET:

I denne planen foreslås tre tiltak av hensyn til friluftslivet:

- 1 Gammelt veifar mellom Skytebanen og Låkeberget opprustes. Vesentlig rydding, men også gjenfylling av hjulspor og noe grusing kan være nødvendig. Mellom Salmakerstua og Låkeberget forutsettes noe mer arbeid med enkel planering, stikkrenner og eventuelt stokklegging av bløte partier. Jf. kart, vedlegg I.
- 2 Ankerveien ved Bakken på Hammeren restaureres ved kryssing av skogsbilveien og fram mot elva. Grøfter renskes, veien planeres og forbygninger synliggjøres. Jf. for øvrig 6.5.9., K1.
- 3 Ankerveiens gamle bru over Skjærsjøelva ved Hammeren bør rekonstrueres i form av en enkel gangbru, jf. 6.5.9., K1.

7.4.3 PARKERINGS- OG RASTEPLASSER, SANITÆRANLEGG OG RENHOLD.

Det foreslås ingen nye parkeringsplasser eller rasteplasser i denne planen. Mindre parkeringsplasser for eksempel ved kirkeruinen kan tillates iht. verneforskriftens kap. VI pkt. 11, dersom det viser seg å være hensiktsmessig også i forhold til verneformålet. Anlegg av større parkeringsplasser er i konflikt med verneforskriftens kap. IV, pkt. 1.

Eksisterende utfartsparkeringsplasser i Maridalen bør være skjermet fra omgivelsene og ha tiltalende utseende med beplantning, god standard på dekke og kantavslutning. Ansvar for god standard på parkeringsplasser ligger til kommunale etater.

7.4.4 INFORMASJON, SKILTING

Med informasjon menes generell informasjon om Maridalen landskapsvernområde, informasjon om kulturminner og severdigheter, skilt som viser veier og stier eller stedsnavn.

Med sitt mangfold og sin nærhet til byen er Maridalen godt egnet for andre informasjonstiltak, som historiske arrangementer, fløtningsdemonstrasjoner, demonstrasjoner av eldre jordbruks- og skogbruksdrift og slåttedager.

Det bør være helhetlig informasjon i hele Maridalen både for opplysning og stedshenvisning, gjennom en nøktern skilting av turveier og stier og en enhetlig utforming av skilt. Reklameskilt og andre skilt, som ikke er tillatt iht. naturvernlovens kap 15 eller veglovens kap 33 skal ikke settes opp.

Det er forvaltningsmyndighetens ansvar å koordinere alle typer skilting og informasjon, jf. verneforskriften kap. VI pkt. 8.

Ved inngangene til Maridalen, ved parkeringsplassene og på egnede steder skal det settes opp informasjonstavle eller skilt med kart og opplysninger om landskapsvernområdet. Det skal utarbeides en folder med kart og informasjon om Maridalen landskapsvernområde. Dette er forvaltningsmyndighetens ansvar.

8 FORVALTNING

Vern i henhold til naturvernloven er et statlig vern vedtatt av kongen i statsråd. Direktoratet for naturforvaltning bestemmer hvem som skal ha forvaltningsmyndighet etter verneforskriften. Ansvar for forvaltningen av Maridalen landskapsvernområde er, inntil noe annet er bestemt, tillagt Fylkesmannen i Oslo og Akershus.

8.1 Rådgivende utvalg

I verneforskriftens kap. IX står det:

"Forvaltningsmyndigheten oppnevner et rådgivende utvalg. Det rådgivende utvalget skal gi råd om planlegging og gjennomføring av skjøtseltiltak og i saker av prinsipiell betydning for forvaltningen av verneområdet."

Utvalgets medlemmer og sekretær kan på eget initiativ ta opp saker til behandling i utvalget.

Utvalget skal ha:

- representanter fra Maridalen
- representanter fra Oslo kommune
- representanter fra interesseorganisasjon

Utvalgets medlemmer med varamedlemmer oppnevnes etter innhentet forslag. Utvalgets funksjonstid er to år. Utvalgets medlemmer kan bestemme om enkelte medlemmer skal ha ett års funksjonstid for å sikre kontinuitet.

Forvaltningsmyndigheten nedsetter og leder utvalget, og har ansvar for sekretariatet, i samråd med regional landbruksmyndighet.

8.2 Oppsyn og forvaltning

Forvaltningsmyndigheten kan engasjere oppsyn. Oppsynet skal bl.a:

- være kontaktperson for veiledning og informasjon
- være forvaltningsmyndighetens lokale kontaktperson
- se til at verneforskriften overholdes
- utføre og vedlikeholde merking og skilting
- utføre andre tillagte oppgaver, f.eks. skjøtsel

Forvaltningsmyndigheten utarbeider instruks for oppsynet.

Forvaltningsmyndigheten har ansvar for utarbeidelse av nødvendig informasjon om verneområdet og oppdatering og vedlikehold av informasjonsmaterialet, jf. 7.4.4.

Forvaltningsmyndigheten utarbeider i samarbeid med rådgivende utvalg årlige arbeidsplaner. Planen skal inneholde stipulerte kostnader for prioriterte skjøstiltak og nødvendige, forventede, tilskudd fra ulike bidragsytere. Planen skal foreligge 1. desember for påfølgende kalenderår.

Gjennomføring av tiltak i denne forvaltningsplanen beror på årlige budsjetter og arbeidsplaner, i samråd med rådgivende utvalg.

LITTERATUR

Direktoratet for naturforvaltning: *Skogens naturlige dynamikk*, DN-rapport 1994-5.

Ekeland, Kelvin: *Maridalen. Synpunkter på åtgjerder*, Oslo kommune, Etat for miljørettet helsevern 1992.

Ekstam, Urban og Nils Forshed: *Om hävden upphör*, Naturvårdsverket, 1992

Ekstam, Urban, Mårten Aronsson og Nils Forshed. *Ängar*, Naturvårdsverket, Solna 1988.

Flatby, Stein: *Verdifulle kulturlandskap i Oslo og Akershus. Oversikt over prioriterte områder*. Rapport. Fylkesmannen i Oslo og Akershus, Miljøvernavdelingen, 1994

Fylkesmannen i Oslo og Akershus: *Forslag om vern av MARIDALEN landskapsvernområde, Oslo kommune og fylke, med forslag om forskrifter*, 1996

Gjessing, Just og Torbjørn Fjellang: *Om løsmaterialer og issskuring i strøket Akerdalen - Sognsvann - Maridalen*, Det norske videnskapsakademi i Oslo, 1956

Gustavsson, Roland og Torleif Ingeløg: *Det nya landskapet*, Skogstyrelsen, 1994

Heidalsprosjektet, *Grunnlag for verne- og utviklingsplan for bygdelandskapet i Heidal*, 1979.

Hole, Lars Ernst: *Bruken av Maridals- og Sørkedalsvassdraget*, Rapportserie: HYDROLOGI, Universitetet i Oslo, 1988.

Holmberg Henrik: *Skötselplan för slåttermark i Maridalen*, (ikke publ.), 1998.

Johansson, Olof og Pekka Hedin: *Restaurering av ängs- och hagmarker*, Naturvårdsverket, Solna 1991.

Jordregistreringsinstituttet: *Vegetasjonskart over Oslo; Kartblad CO 047 Maridalen*, Oslo Helseråd, 1986.

Jordregistreringsinstituttet: *Vegetasjonskart over Oslo; Kartblad CO 046 Grefsen*, Oslo Helseråd, 1981.

Landbruksdepartementet: *Forskrift om skogbehandling og skogsdrift for skogområder i Oslo og nærliggende kommuner (Marka)*, Kgl. res. 2. april 1993

Larsson, John Y., Johan Kielland-Lund, Svein M. Søgne: *Barskogens vegetasjonstyper*, Landbruksforlaget, 1994.

Markautvalget: *Disposisjonsplanskisse Maridalen*, 1989.

Miljøverndepartementet: *Kongelig resolusjon av 31.08.2001 om opprettelse av Maridalen landskapsvernområde i Oslo kommune*.

Nilsen, Per: *En bynær bygd Kulturminner og kulturlandskap i Maridalen*. Oslo kommune, Miljøetaten og byantikvaren, 1989.

Norderhaug, Ann: *Maridalen: Verneverdier og golfbaneanlegg*, Utredning 012 NINA, 1990

Norges Skogeierforbund: *Biologisk mangfold i skog*, Landbruksforlaget, 1996

NORSKOG: *Nøkkelbiotoper i skogen*, NORSKOG, 1993

Oslo kommune, Avdeling for naturvern og forurensning: *MARIDALEN Et bynært kulturlandskap*, 1989

Oslo kommune, Skogvesenet: *Naturregistreringer i Oslo kommunes skoger* 1993.

Oslo kommune, Skogvesenet: *Mål og retningslinjer for forvaltningen av Oslo kommunes skoger*, 1991

Rustan, Øyvind H. og Cees Bronger: *Maridalen Botanisk undersøkelse av verneverdier*, Oslo Helseråd, kontoret for natur- og miljøvernssaker; 1984

Sandaas, Kjell, (red.): *Våre sårbare kulturlandskap med eksempler fra Maridalen*, Oslo kommune miljøetaten og Naturvernforbundet i Oslo og Akershus, 1993

Økland, Lise: *Maridalen - landskapets estetiske kvaliteter og opplevelsesverdier*, Hovedoppgave, NLH 1987.

Flybilder og kart

VEDLEGG

FORSKRIFT OM VERN AV MARIDALEN LANDSKAPSVERNOMRÅDE I OSLO KOMMUNE